

Wisła

Program edukacji regionalnej dla szkoły podstawowej

Opracowanie

Anita Binek, Małgorzata Borowska, Renata Broda, Lidia Czyż,
Renata Czyż, Maria Drobisz-Masny, Bogusława Melcer,
Elżbieta Szajtauer, Michalina Szalbot, Klaudia Szewczyk

Redakcja

Renata Czyż

Wisła 2018

Opracowanie, redakcja i fot. na okładce:

Renata Czyż

Konsultacje merytoryczne:

Danuta Szczyпка

Beata Mendrek

Wydawca:

Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Śniegonia w Wiśle

pl. B. Hoffa 3, 43-460 Wisła, tel. 33 855 26 91

www.biblioteka.wisla.pl

biblioteka@wisla.pl

Dofinansowano ze środków Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu Kultura – Interwencje 2018. EtnoPolska.

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura – Interwencje 2018.
EtnoPolska”

Druk i opracowanie graficzne:

Interfon sp. z o.o.

ul. Olszaka 5, 43-400 Cieszyn, tel. 33 851 05 43

drukarnia-interfon@home.pl

www.drukarnia-interfon.pl

ISBN 978-83-952687-0-0

Wstęp

*Ojcowski dom to istny raj,
dar Ojca niebieskiego,
Chociażbyś przeszedł cały świat,
nie znajdziesz piękniejszego.*

Jan Kubisz

Celem edukacji w szkole podstawowej jest wyposażanie uczniów w wiedzę i umiejętności, rozwijanie ich ciekawości poznawczej i aktywności intelektualnej. Szkoła ma sprzyjać rozwojowi samodzielnego i krytycznego myślenia oraz twórczości, rozbudzać potrzeby i rozwijać wrażliwość tak, by wychować człowieka twórczego i otwartego. Dążymy do tego, by ukształtować młode pokolenia w duchu europejskości i otwartości na nowe kultury. Nie wolno jednak zapominać o równoczesnym kształtowaniu w uczniach poczucia tożsamości regionalnej, jako podstawy zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska, regionu, Ojczyzny, a także świata. By ocalić od zapomnienia tradycje własnego regionu, należy zaszczerpić dzieciom ciekawość i chęć ich poznawania, tradycyjne wartości, a tym samym wzbudzić miłość i przywiązanie do małej Ojczyzny, miejsca, w którym mieszkają – Wisły oraz całego regionu Śląska Cieszyńskiego.

Poprzez uczestnictwo w realizacji niniejszego programu uczniowie klas od pierwszej do siódmej poznają najpierw swoją miejscowość, Wisłę i jej okolice, następnie Śląsk Cieszyński i jego dziedzictwo kulturowe, aby następnie, na kolejnych etapach edukacji, móc poznawać swój kraj Polskę i Europę. Program przyczynia się do budzenia w uczniach szacunku wobec tradycji i zwyczajów własnego regionu, sprzyja kształtowaniu odpowiedzialności za otaczającą nas rzeczywistość, a przez to pomaga utrwalić poczucie przynależności do środowiska, zaangażować młodych ludzi w życie społeczne regionu i odnaleźć się w strukturze wspólnoty społecznej, rówieśniczej czy religijnej.

Siedmioletni okres edukacji regionalnej winien zakończyć się widocznym śladem wspólnie podjętego działania całej społeczności klasowej. Może to być wystawa prac, folder, ilustrowany zbiór legend i podań albo inna publikacja umieszczona, np. w bibliotece szkolnej. Chętnym, na początku klasy ósmej, lokalna społeczność winna umożliwić udział w konkursie wiedzy o miejscowości i regionie, a także nagrodzić osiągających najlepsze wyniki.

W trakcie pracy nad programem zespół autorek wykorzystał własne doświadczenia z wieloletniego nauczania edukacji regionalnej w szkołach, prowadzenia kółek regionalnych, organizowania wycieczek i zajęć terenowych, jak również dostępną literaturę. Planując treści kształcenia, obok każdego tematu z zagadnieniami do realizacji umieszczono także proponowane metody, pomoce i materiały oraz zamierzone osiągnięcia uczniów na poziomie podstawowym i rozszerzonym. Taki rozkład materiału pozwoli na bieżąco realizować szczegółowe cele kształcenia, ułatwi pracę nauczycielowi, a uczniom pozwoli rozwijać swoje uzdolnienia i zainteresowania.

Zespół Autorek

Założenia programowe

Program dotyczy miasta Wisła (powiat cieszyński, województwo śląskie).

Uwzględnione zagadnienia obejmują najważniejsze wydarzenia z historii Śląska Cieszyńskiego, której znajomość jest konieczna dla zrozumienia współczesnej rzeczywistości społecznej i kulturowej regionu.

Program podejmuje zagadnienia kultury materialnej i duchowej, uwzględnia specyfikę środowiska przyrodniczego i życia społecznego regionu, zaznacza jego położenie na pograniczu i wielokulturowy charakter.

Odwołanie do tradycji ma na celu kształtowanie postawy szacunku do niej, zrozumienie potrzeby jej ochrony i popularyzacji.

Program przeznaczony jest do realizacji w formie ścieżki edukacyjnej w klasach 1-3 oraz na oddzielnych zajęciach z edukacji regionalnej w klasach 4-7.

Po zakończeniu cyklu edukacyjnego w klasie 8 chętni uczniowie będą mogli wziąć udział w konkursie wiedzy o miejscowości oraz poszerzać swoją wiedzę, aby świadomie podejmować decyzje o swojej przyszłości i stać się świadomym obywatelem miasta uczestniczącym w jego życiu społecznym i kulturalnym.

Program dla klas 4-7 składa się z 5 modułów:

1. Historia z wiedzą o społeczeństwie,
2. Kultura (literatura, muzyka, sztuka, folklor),
3. Przyroda (geografia, biologia),
4. Turystyka,
5. Religia i wielowyznaniowość,

których treści są ze sobą skorelowane.

Dobór treści programowych i sposoby ich realizacji są dostosowane do etapów rozwoju psychofizycznego i emocjonalnego dziecka.

Proponowane formy pracy wymagają korzystania z różnych źródeł informacji, prowadzenia badań własnych (wywiady), aktywnego udziału w pracy grupy (także metodą projektową), formułowania sądów.

Program zakłada również szeroką współpracę z rodziną i środowiskiem lokalnym, podejmowanie działań służących dobru wspólnemu.

Cele kształcenia

Treści zawarte w tym programie mają na celu:

- rozwijanie postawy poszanowania dziedzictwa kulturowego miasta Wisła i regionu Śląska Cieszyńskiego, kształtowanie poczucia odpowiedzialności za nie oraz jego pielęgnowanie przy jednoczesnej otwartości na inne regiony i kultury,
- przybliżenie uczniom elementów dziedzictwa kulturowego, takich jak: gwara wiślańska (kształtowanie podwójnej kompetencji językowej), zwyczaje ludowe, budownictwo drewniane, specyficzne formy współżycia społecznego, stroje ludowe, muzyka i sztuka,

- ukazanie uczniom piękna krajobrazu Śląska Cieszyńskiego, jego geografii, bogactwa i walorów okolicy: rzeźby terenu i przyrody,
- zapoznanie z działalnością twórców ludowych i ich dziełami: poezją, prozą, wspomnieniami mieszkańców, podaniami, legendami i baśniami,
- przybliżenie losów przodków, historii Wisły i całego regionu Śląska Cieszyńskiego, z uwzględnieniem specyfiki wyznaniowej regionu oraz wskazanie na związek z dziejami kraju,
- prezentację postaci znanych i wybitnych mieszkańców Wisły,
- poznanie specyficznych cech rozwoju miejscowości i regionu – zawodów charakterystycznych dla Wisły i jej okolic, infrastruktury społecznej i transportowej, a także bazy wypoczynkowej, sportowej i turystycznej,
- kształtowanie postaw twórczych i przygotowanie do aktywnego oraz odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym własnego środowiska,
- pogłębianie wartości społecznych, okazywanie szacunku innym oraz dla wspólnych tradycji i obrzędów regionu, budzenie przywiązania i miłości do rodzinnej ziemi,
- wskazanie na cechy charakterystyczne, wyróżniające Wisłę i Śląsk Cieszyński spośród innych regionów,
- wspieranie uczniów w poszukiwaniu własnej tożsamości, uświadomienie własnych korzeni oraz rozbudzanie zainteresowań poznawczych w tym zakresie, kształtowanie umiejętności krytycznego myślenia, doskonalenia osobowości i pracy w zespole,
- umocnienie więzi rodzinnych, środowiskowych i regionalnych,
- uwrażliwienie na potrzeby i różne systemy wartości funkcjonujące w środowisku lokalnym oraz los grup wykluczanych (seniorów, niepełnosprawnych, ubogich, bezdomnych, mniejszości).

Procedury osiągnięcia celów

W trakcie realizacji celów kształcenia nauczyciel może modyfikować program oraz rozkład materiału, dostosować go do możliwości rozwojowych uczniów, ich zainteresowań i specyfiki środowiska szkolnego. Ma także możliwość samodzielnego i twórczego doboru materiału, planowania pracy i tempa procesu edukacyjnego. Osiągnięcie założonych celów zależy m.in. od przyjętej procedury ich realizacji. Jednak każda sytuacja dydaktyczna jest inna, dlatego wskazane są różne metody nauczania, zwłaszcza takie, które pozwalają na jednoczesne wychowywanie, zastosowanie praktyczne zdobytej wiedzy oraz doznawanie przeżyć i bodźców estetycznych. Metody powinny wyzwalać inicjatywę uczniów, pozwalać na samodzielność w rozwiązywaniu problemów, pracę w zespole i motywować do działania. Metody aktywizujące i korelacja wiedzy o regionie z innymi przedmiotami winny przynieść pożądany efekt, zależny jednak od możliwości zespołu uczniowskiego, wyposażenia szkoły oraz realnych warunków planowania procesu dydaktycznego.

Osiągnięcie założonych celów kształcenia będzie możliwe przez:

- odwoływanie się do świata wartości oraz przeżyć i doświadczeń dziecka, oraz ukierunkowanie ucznia od tego, co jest mu bliskie, do tego, co dalsze,
- interdyscyplinarne, całościowe ujęcie problematyki regionalnej,
- stosowanie aktywizujących metod pracy („burze mózgów”, dramy, debaty, wywiady, ankiety, bada-

nia szkolne, gromadzenie i prezentacja materiałów, projekty, praca w grupie, gry i spacerdy dydaktyczne, itd.)

- stwarzanie uczniom warunków do rozwijania własnej twórczości jako formy kontynuowania tradycji kulturowych (wizyty w pracowniach rękodzielników),
- wprowadzanie uczniów w życie społeczności lokalnej poprzez aktywny udział w przedsięwzięciach na rzecz miejscowości i wdrażanie do samorządności (spotkania z Zarządami Osiedli, organizacjami społecznymi, np. Ochotniczą Strażą Pożarną, wizyty w Urzędzie Miasta),
- budowanie poczucia więzi z regionem, czemu służyć mają zajęcia w terenie oraz obserwacja zjawisk i procesów przyrodniczych i kulturowych, w tym wycieczki górskie i autokarowe, lekcje w muzeach i skansenach, spotkania z twórcami ludowymi i znanymi postaciami świata kultury i sportu, wizyty w instytucjach kultury i uczestnictwo w imprezach promujących lokalną kulturę,
- prezentowanie dorobku badawczego i twórczego uczniów na forum szkoły oraz wobec rodziców,
- sprawowanie opieki nad zbiorami zabytków kultury materialnej górali śląskich w szkole i ich poszerzanie,
- współpracę z rodzicami i dziadkami, także w zakresie poszerzania kompetencji językowych (tworzenie słowniczka gwarowego przez cały okres edukacji regionalnej).

Sposób oceniania pracy uczniów

Niniejszy program edukacji regionalnej opracowano na potrzeby szkół podstawowych miasta Wisła, gdzie może być realizowany w formie ścieżki dydaktycznej w klasach 1-3 oraz jako odrębne zajęcia w klasach 4-7 (po jednej godzinie tygodniowo).

Ponieważ nie tylko wiedza jest miernikiem sukcesu dydaktycznego, ocena pracy ucznia powinna obejmować różne typy oddziaływań dydaktycznych. Zajęcia edukacji regionalnej mają na celu głównie wychowanie i kształtowanie postaw, doskonalenie umiejętności poznawczych, motywowanie do samodzielnego poszukiwania wiedzy, a nie ustalania jej poziomu lub wykazywanie braków. Dlatego przy ocenianiu pracy ucznia winno się eksponować jego dokonania, zaś pod uwagę brać szczególnie:

- aktywne uczestnictwo w realizowanych działaniach,
- zaangażowanie w przygotowanie do zajęć,
- samodzielne poszukiwanie i zdobywanie informacji,
- umiejętność prezentacji swoich dokonań,
- próby twórczości własnej uczniów,
- współorganizację regionalnych imprez szkolnych.

Poziom wiedzy winien być brany pod uwagę przy ocenianiu uczniów przede wszystkim na poziomie rozszerzonym.

Nauczyciel może wypracować własny system oceniania pracy ucznia, który będzie uwzględniał powyższe zasady i będzie adekwatny do wewnętrznych systemów kontrolowania i oceniania osiągnięć ucznia.

Przy ustalaniu oceny z zajęć edukacji regionalnej podobnie jak w przypadku wychowania fizycznego, zajęć technicznych, plastyki, muzyki i zajęć artystycznych należy przede wszystkim brać pod uwagę wysiłek wkładany przez ucznia w wywiązywanie się z obowiązków wynikających ze specyfiki tych za-

jęć, a także systematyczność udziału ucznia w zajęciach oraz jego aktywność. Wskazane jest włączanie ucznia w proces oceniania pracy własnej poprzez udział w ustalaniu kryteriów i metod oceniania, co pozwoli mu na analizę oraz porównanie swoich wyników z zakładanymi rezultatami.

Ewaluacja programu

Ewaluacja programu edukacji regionalnej winna uwzględniać stopień jego atrakcyjności dla uczniów, jego użyteczność społeczną i stopień osiągnięcia założonych celów. Na bieżąco monitorować należy efektywność programu poprzez uzyskanie informacji zwrotnej od uczniów, nauczycieli i rodziców w celu jego modyfikacji. Zmiany i korekty można wprowadzać po każdym roku szkolnym, a narzędziami ewaluacji mogą być ankiety, testy i obserwacja uczestnicząca. Zmiany i korekty wynikające z upływu czasu i przekształceń zachodzących w środowisku lokalnym nauczyciel winien wprowadzać na bieżąco.

Dopiero ewaluacja końcowa programu (po zakończeniu 7-letniego cyklu kształcenia) pozwoli ocenić jego wartość, wyeliminować błędy i wyciągnąć wnioski służące jego udoskonaleniu. Metodą ewaluacji końcowej może być publiczna debata środowiskowa, ankiety i obserwacja zaangażowania uczniów, nauczycieli i rodziców w wydarzenia promujące kulturę lokalną. Najlepszym narzędziem ewaluacji będzie poziom uczestnictwa w konkursie wiedzy na temat miejscowości i regionu na początku klasy 8. Wskazówką będą również wyniki analizy danych wtórnych, czyli badanie osiągnięć szkoły w innych konkursach regionalnych (gwarowych, folklorystycznych, literackich, teatralnych, itp.).

Klasy 1-3

Temat i zagadnienia do realizacji	Ilość godzin	Proponowane metody, pomoce, materiały	Osiągnięcia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony
Herb Wisły (jako znak graficzny)	1-2	Metody: pogadanka, kolorowanie herbu. Pomoce: znak graficzny herbu, płyta DVD z informacją na temat herbu.	PP uczeń: - potrafi narysować herb swojego miasta. PR uczeń: - wie, co znaczą poszczególne znaki w herbie.
Podanie o początkach rzeki Wisły	2-3	Metody: czytanie legendy o Białce i Czarnosze, tworzenie ilustracji. Pomoce: monografia Bogumiła Hoffa z legendą, książka Legendy i podania od źródeł Wisły, bibliografia Rzeka Wisła u źródeł. Bibliografia na www.biblioteka.wisla.pl	PP uczeń: - zna podanie o Białce i Czarnosze B. Hoffa. PR uczeń: - zna inne podania o początkach rzeki Wisły autorstwa np. G. Morcinka, J. Ondrusza, M. Juzy-Jakubowskiej, E. Stadtmüller.
Podania i legendy wiślańskie	3-4	Metody: czytanie wybranych podań i legend, rysunki. Pomoce: książka, Legendy i podania od źródeł Wisły.	PP uczeń: - wykonuje ilustracje do legendy o Imku Wiselce, rycerzach w Czantorii lub Malince (w zależności od doliny). PR uczeń: - potrafi krótko opowiedzieć dzieje Imka, rycerzy w Czantorii czy Malinki.
Szumi jawor (pieśni)	2	Metody: nauka pieśni ludowych „Szumi jawor”, „Grónie moje”, „U stóp Barani”. Pomoce: śpiewniki z pieśniami ludowymi, nagrania wiślańskich grup śpiewawczych.	PP uczeń: - wie, jaka pieśń jest hymnem Beskidu Śląskiego. PR uczeń: - zna pieśni ludowe związane z Wisłą.
Wiersz w gwarze	2	Metody: czytanie wierszy wiślańskich twórców ludowych, nauka wiersza na pamięć. Pomoce: zbiory poetyckie wiślańskich twórców ludowych.	PP uczeń: - zna jeden wiersz w gwarze na pamięć. PR uczeń: - zna więcej wierszy gwarowych na pamięć.
Taniec ludowy (kołomajka)	2	Metody: nauka tańca ludowego, prezentacja wybranych fragmentów tańców przez członków zespołów regionalnych. Pomoce: nagrania tańców ludowych Zespołu Regionalnego „Wisła”.	PP uczeń: - zna taniec i potrafi go wykonać. PR uczeń: - zna inne tańce ludowe związane z Wisłą.

Zwyczaje świąteczne (winsz)	2-3	Metody: pogadanka, nauka na pamięć winsza. Pomoce: monografia Bogumiła Hoffa, teksty Marii Piłch.	PP uczeń: - zna wiślańskie zwyczaje i tradycje świąteczne oraz jeden winsz na pamięć. PR uczeń: - opowiada o zwyczajach świątecznych w jego domu, - rozumie życzenia płynące z winszu.
Strój ludowy	2	Metody: pogadanka, prezentacja stroju ludowego żeńskiego i męskiego, kolorowanka. Pomoce: strój lub zdjęcia elementów stroju ludowego.	PP uczeń: - zna elementy stroju ludowego. PR uczeń: - wie, z czego wykonane są poszczególne elementy stroju ludowego.
Wokół domu i szkoły (podstawowe wiadomości o faunie i florze)	2	Metody: pogadanka, prezentacja, burza mózgów, prace plastyczne, wycieczka po okolicy. Pomoce: filmy, zdjęcia, albumy, kroniki.	PP uczeń: - rozpoznaje rośliny wokół domu i szkoły, - wie, jakie zwierzęta żyją w okolicy. PR uczeń: - rozpoznaje 4 gatunki drzew w lesie, - nazywa niektóre zioła, - wie, które zwierzęta są chronione.
Gdzie leży Wisła?	1	Metody: pogadanka, pokaz, praca z mapą. Pomoce: mapa, prezentacja.	PP uczeń: - potrafi wskazać miasto na mapie Polski. PR uczeń: - potrafi określić położenie Wisły na mapie Polski.

Klasa 4

Temat i zagadnienia do realizacji	Ilość godzin	Proponowane metody, pomoce, materiały	Osiągnięcia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony
<p>Czym zajmuje się edukacja regionalna?</p> <ul style="list-style-type: none"> - pojęcie regionu, - Śląsk Cieszyński jako region na pograniczu trzech państw, - zakres tematyczny edukacji regionalnej, - zasady i formy pracy na zajęciach. 	1	<p>Metody: rozmowa dydaktyczna, praca z mapą. Pomoce: szkic „kręgi poznania”, mapa Śląska Cieszyńskiego lub Polski, Czech oraz Słowacji, program edukacji regionalnej.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie pojęcie regionu, - nazywa swój region, - zna zakres tematyczny edukacji regionalnej. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie interdyscyplinarność zajęć, - rozumie różnicę pomiędzy granicą państwową a granicą regionu.
<p>Moja droga z domu do szkoły</p>	2	<p>Metody: praca z mapą, projekt, w którym uczniowie uwzględniają ważne miejsca związane z historią lub kulturą Wisły położone na ich drodze z domu do szkoły. Pomoce: materiały plastyczne, wykorzystanie technologii informatycznej.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykonuje pracę z uwzględnieniem trzech istotnych miejsc. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykonuje pracę oryginalną, w której uwzględni co najmniej pięć istotnych miejsc, - prezentuje swoją pracę.
<p>Historia mojej szkoły</p> <ul style="list-style-type: none"> - pierwsza szkoła w dolinie, - powstanie, warunki nauki, - zasłużeni nauczyciele, - dzieje budynków, - znani absolwenci. 	2	<p>Metody: praca z tekstem kroniki szkoły i innymi dostępnymi dokumentami, wywiady z najstarszymi członkami rodzin, sporządzenie kalendarium najważniejszych wydarzeń w dziejach szkoły. Pomoce: kroniki szkolne, wywiady, strony internetowe (znani absolwenci), słownik Zaciwiślanie, publikacje: Tradycje wiślańskiego szkolnictwa, kroniki szkolne publikowane w „Rocznikach Wiślańskich”, Książka i szkoła w Wiśle w XIX wieku....</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wie, kiedy powstała szkoła w jego dolinie, - potrafi przeprowadzić wywiad z członkiem rodziny i zaprezentować zdobyte informacje, - zna nazwiska osób zasłużonych dla rozwoju szkoły, - odczytuje ze zrozumieniem fragmenty kroniki szkoły. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - selekcjonuje zebrane informacje, - sporządza kalendarium dziejów szkoły.
<p>Prace jesienne dawnych wiślan. Pobaba (kopanie ziemniaków, grabienie liści)</p>	1	<p>Metody: pogadanka, czytanie poezji i prozy związanych z pracami w polu wiślańskich twórców ludowych. Wzbogacanie słownictwa gwarowego. Pomoce: tomiki wierszy, opowiadań wiślańskich twórców ludowych, monografia Bogumiła Hoffa, prace Marii Pilch.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wie, jakie prace w polu wykonywane były w okresie jesiennym, - rozumie pojęcie „pobaby” (pomocy sąsiedzkiej). <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić narzędzia, którymi posługiwali się wiślanie w czasie wykonywania jesiennych prac, - rozumie ich zastosowanie i potrafi je rozpoznać.

Rozpoznawanie drzew	1	<p>Metody: zajęcia terenowe, nauka pieśni „Listeczku lipowy”.</p> <p>Pomoce: klucze, atlasy do rozpoznawania drzew.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na podstawie liści rozpoznaje główne gatunki okolicznych drzew, tj. świerk, jodła, buk, klon, dąb, brzoza, itp. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje gatunki drzew także na podstawie innych cech, tj. kora, szyszki, kwiatostan, owoce, - potrafi zaśpiewać pieśń „Listeczku lipowy”.
Strój regionalny	2	<p>Metody: pogadanka, prezentacja stroju ludowego, ćwiczenia.</p> <p>Pomoce: strój ludowy, literatura, kroniki, materiały promocyjne miasta, fotografie z albumów rodzinnych.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje elementy stroju ludowego żeńskiego i męskiego, - rozróżnia dwa rodzaje strojów stosowanych w naszym regionie. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wie, z jakich materiałów wykonane są elementy stroju ludowego.
Uroczystości rodzinne i społeczne – tradycja i nowoczesność (urodziny, imieniny, w tym Andrzejkę, św. Jana, pamiątki założenia kościołów lub odpusty, zabijaczki)	1	<p>Metody: wywiad, pogadanka na temat uroczystości rodzinnych, wyszukiwanie zmian w zwyczajach.</p> <p>Pomoce: monografia Bogumiła Hoffa, prace Marii Pilch.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić i opowiedzieć o znanych uroczystościach. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi opowiadać o uroczystościach i wskazać różnice między nowoczesnością a zanikającą tradycją.
Miejsca pamięci w dolinie (cmentarze)	1	<p>Metody: pieśń „Grónie, moje grónie” Adama Niedoby, zajęcia dydaktyczne w terenie.</p> <p>Pomoce: Jerzy Klistala, Martyrologium mieszkańców Ziemi Cieszyńskiej w latach 1939-1945, mapy, wydawnictwa promocyjne miasta, Monografia Wisły t. 4 (aneks).</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna położenie miejsc pamięci w swojej dolinie i wie komu są poświęcone. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wyjaśnić powiązanie miejsc pamięci z historią Polski, - umie rozpoznać znaki topograficzne określające miejsca pamięci.
Mikolaje i kalendarz	1	<p>Metody: wywiad, pogadanka na temat zwyczajów związanych z datami „Od Lucyji do Wiliji” jako propozycji ludowej prognozy pogody.</p> <p>Pomoce: kalendarz, teksty Marii Pilch.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wspólnie uzupełnia kalendarz w klasie. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi samodzielnie wykonać kalendarz, - potrafi wymienić trzy zwyczaje związane z okresem przedświątecznym.

<p>Zwyczaje i tradycje związane ze Świętami Bożego Narodzenia i Nowym Rokiem. Kolędy i winsze (kolędnicy, połaźnicy, pastuszkowie, winszownicy, ciasteczka).</p>	<p>2</p>	<p>Metody: pogadanka, prezentacja, nauka winszu na Szczepana i Nowy Rok. Pomoce: płyty CD, nagrania DVD, winsze, pastuszkowie, kolędnicy, połaźnicy w literaturze (B. Hoff, M. Pilch, I. Branc, Z. Bujok, P. Lazar, W. Maryniok-Cieślarsowa, M. Szturc, J. Drozd). Materiały dla nauczyciela: Cieszyńskie ciasteczka, Cieszyn [2016]; W kuchni cieszyńskiej krainy, Skoczów [2015].</p>	<p>PP uczeń: - zna tradycje i zwyczaje świąteczne związane z grupami takimi jak kolędnicy, połaźnicy, pastuszkowie, winszownicy oraz zwyczaj pieczenia ciasteczek. PR uczeń: - zna winsze na Szczepana i Nowy Rok.</p>
<p>Prace zimowe</p>	<p>2</p>	<p>Metody: pogadanka (łuskanie fazoli, czychrani wełny, szkubani piyrza), pieśni ludowe towarzyszące dawnym pracom. Pomoce: poezja, proza wiślańskich twórców ludowych, nagrania pieśni ludowych.</p>	<p>PP uczeń: - wie, czym zajmowali się wiślanie w okresie zimowym. PR rozszerzony: - uczeń zna narzędzia do czychrania wełny.</p>
<p>Moja rodzina - przodkowie i ich miejsce pochodzenia, - historia mojej rodziny, - rodzinna pamiątka.</p>	<p>2</p>	<p>Metody: słuchanie pieśni „Staro chałupina”, wywiad z członkami rodziny, sporządzanie drzewa genealogicznego, prezentacja pamiątki rodzinnej, wystawa prac dzieci, praca z mapą. Pomoce: nagranie pieśni, mapa Polski, wywiady przeprowadzone przez uczniów, fragmenty książki Marii Pilch, Ze starej Wisły; Jan Procter, Od kuczy do zółtku.</p>	<p>PP uczeń: - wie, skąd pochodzi jego przodkowie, - potrafi wskazać te miejsca na mapie, - zna stopnie pokrewieństwa. PR uczeń: - potrafi graficznie przedstawić dzieje swojej rodziny w postaci drzewa genealogicznego, - interesująco prezentuje pamiątkę rodzinną i ciekawostki z historii rodziny.</p>
<p>Zwyczaje związane z Wielkanocą (jajka, „moiczek”, pieśni, „śmiergust” – śmigus-dyngus)</p>	<p>2</p>	<p>Metody: pogadanka, strojenie moiczka, nauka pieśni „Dej Pan Bóg dobry dzień”, malowanie pisanek. Pomoce: literatura (Maria Pilch, Bogumił Hoff, wiślanscy twórcy ludowi).</p>	<p>PP uczeń: - zna wiślańskie tradycje i zwyczaje Świąt Wielkanocnych. PR uczeń: - potrafi zaśpiewać pieśń „Dej Pan Bóg”, - dostrzeże różnicę między zwyczajami tradycyjnymi a nowoczesnością.</p>
<p>Wyrwanie ziemi gór (skoli, oranie, gromadnice)</p>	<p>1</p>	<p>Metody: pogadanka, praca z tekstem gwarowym. Pomoce: literatura ludowa, podania, wiersze i opowiadania twórców ludowych.</p>	<p>PP uczeń: - wyjaśnia pojęcia: „skoli”, „gromadnice”. PR uczeń: - opisuje przebieg prac związanych ze zbieraniem „skola” (kamieni).</p>

<p>Mieszanie owiec i wyganianie krów</p>	<p>1</p>	<p>Metody: pogadanka, prezentacja (kulani wajec), nauka piosenki „Idzie łowczorz gróńniem”. Pomoce: kroniki, zdjęcia, literatura (poezja i proza wiślańskich twórców ludowych, m.in. Bogumił Hoff, Maria Pilch).</p>	<p>PP uczeń: - wie, co to jest mieszanie owiec i jakie zachowania towarzyszyły „wyganianiu krów” (wyprowadzaniu krów na łąkę wiosną). PR uczeń: - potrafi zaśpiewać pieśń „Idzie łowczorz gróńniem”.</p>
<p>Legenda o cieszyńnianie</p>	<p>1</p>	<p>Metody: pogadanka, pokaz, prezentacja multimedialna. Pomoce: zdjęcia, tekst legendy o cieszyńnianie, literatura przyrodnicza, np. Osobliwości i atrakcje przyrodnicze Beskidzkiej 5; VIA Natura – uroki cieszyńskiej przyrody.</p>	<p>PP uczeń: - wie jak wygląda cieszyńnianka i w jakich regionach występuje, - zna legendę o cieszyńnianie. PR uczeń: - potrafi wytłumaczyć pochodzenie cieszyńnianki, - potrafi wymienić przykłady wykorzystania wizerunku rośliny w sztuce i kulturze.</p>
<p>Z czego słynie Wisła (plakat)</p> <ul style="list-style-type: none"> - szlaki turystyczne na mapie, - sporty zimowe i letnie (stacje narciarskie, wyciągi, skocznia) - ciekawe miejsca - co warto zobaczyć, np. Jezioro Czernańskie i zapory, wodospady na Białce i Wiselce, Zameczek Prezydencki, Muzeum Beskidzkie. 	<p>2</p>	<p>Metody: praca z mapą – szlaki turystyczne jak są zaznaczone, jakie kolory, jak dojść z do wskazanego przez nauczyciela miejsca, np. szlaki na Baranią Górę, pogadanka, tworzenie plakatu o Wiśle. Pomoce: mapa, zdjęcia miejsc, które warto zobaczyć, informacje o miejscach – strony internetowe.</p>	<p>PP uczeń: - wie, jak zaznaczone są szlaki turystyczne, - wie, jak korzystać z mapy, - potrafi wymienić kilka atrakcyjnych miejsc w Wiśle i wie gdzie się znajdują. PR uczeń: - potrafi rozpoznać i opisać kilka atrakcyjnych miejsc w Wiśle.</p>
<p>Wizyta w muzeum</p> <ul style="list-style-type: none"> - stała wystawa etnograficzna: strój góralski, narzędzia, instrumenty, zabawki, życie codzienne – praca, kowalnia, narzędzia kowalskie, praca kowala – pokaz, - chata komornika („kumornika”), kolyba na szalasiu, - dawna szkoła (można dodatkowo zamówić warsztaty pisania gęsim piórem). 	<p>2</p>	<p>Metody: zwiedzanie Muzeum Beskidzkiego im. A. Podzorskiego w Wiśle (zwiedzanie wystawy z przewodnikiem – pokaz, pogadanka). Pomoce: eksponaty muzealne, przewodnik.</p>	<p>PP uczeń: - zna elementy stroju góralskiego (powtórzenie), - zna i rozpoznaje podstawowe narzędzia, instrumenty, którymi posługiwali się górale, - wie, czym górale zajmowali się dawniej, na czym polega praca kowala, - wie, jak wygląda chata komornika („kumornika”) i kolyba na sałaszu, - wie, jak wyglądała dawna szkoła. PR uczeń: - zna przeznaczenie pokazywanych narzędzi, - wie, jakie jest przeznaczenie kolyby i jakie prace były związane z prowadzeniem sałaszu.</p>

Pieśni, wiersze i tańce regionalne	2	<p>Metody: pogadanka, charakterystyka pieśni, wierszy i tańców, nauka tańców „Pieśla placki”, „Jak jo chodźił do szkoły?”.</p> <p>Pomoce: poezja i proza wiślańskich twórców ludowych, płyty CD, nagrania DVD, Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego.</p>	<p>PP uczeń: - wie, jakie pieśni i tańce wykonywane były w dawnej Wiśle.</p> <p>PR uczeń: - potrafi zaśpiewać wybrane pieśni ludowe, - potrafi wykonać znane tańce ludowe, - zna na pamięć przynajmniej jeden wiersz gwarowy.</p>
Zabawy i gry dziecięce	1	<p>Metody: wywiad z babcią i dziadkiem. Pomoce: prezentacja. Materiały dla nauczyciela: Karol Daniel Kadłubiec, Raz, dwa, trzy, wychodź ty! Twórczość słowna polskich dzieci z Zaolzia, Czeski Cieszyn 1993; Katarzyna Marcol, W co się bawią dzieci? Tradycja i nowoczesność w folklorze dziecięcym, „Rocznik Wiślański” t. 3.</p>	<p>PP uczeń: - zna i umie uczestniczyć w tradycyjnych zabawach.</p> <p>PR uczeń: - umie przeprowadzić tradycyjne zabawy z rówieśnikami.</p>

Klasa 5

Historia z wiedzą o społeczeństwie

Temat z zagadnieniami do realizacji	Ilość godzin	Proponowane metody, pomoce, materiały i rozszerzony	Osiągnięcia ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony
Dawno temu na Ziemi Cieszyńskiej - najdawniejsi mieszkańcy Gołężyce (Park archeologiczny Chotěbuz-Podobora, Międzywiecie), - osadnictwo na Wzgórzu Zamkowym do X w.	1	Wycieczka dydaktyczna lub pokaz zdjęć i filmu www.archeoparkchoiebuz.cz/pl/ , praca z planem i pogadanka. Pomoce: plan grodziska w Międzywiciu.	PP uczeń: - wie, kim byli Gołężyce, - wskazuje miejsca najstarszego osadnictwa na Śląsku Cieszyńskim. PR uczeń: - umiejscawia w czasie początki osadnictwa, - potrafi opowiedzieć o życiu w grodzie słowiańskim.
Piastowski Śląsk Cieszyński - genealogia Piastów cieszyńskich, - granice i zhołdowanie księstwa cieszyńskiego królom czeskim, - ostatni Piastowie na Śląsku Cieszyńskim, - zabytki na Wzgórzu Zamkowym.	1	Praca z mapą i czytanie drzewa genealogicznego Piastów cieszyńskich, ćwiczenia praktyczne: budowanie rotundy lub wieży piastowskiej. Pomoce: mapa Śląska z 1561 r., inne mapki z XIX wieku.	PP uczeń: - odczytuje drzewo genealogiczne Piastów cieszyńskich, - rozumie podporządkowanie księstwa cieszyńskiego koronie czeskiej. PR uczeń: - zna granice i zarys historii księstwa cieszyńskiego Piastów, - prezentuje najstarsze zabytki Cieszyna – rotundę i wieżę, - zna imiona ważniejszych książąt cieszyńskich.
„Nowa wieś na Wisłach rzeczona” - pierwsze wzmianki o wsi, - edykt Elżbiety Lukrecji, - osadnictwo i Wołosi, - pochodzenie nazwiska Wałach, - zajęcia ludności, - przejęcie władzy przez Habsburgów w 1653 r.	1	Praca z tekstem źródłowym i mapą. Pomoce: mapa Karpat, strona http://owca-plus.pl/przykladowa-strona-owca/salaszel/ ; Barbara Poloczkowa, Początki Wisły w świetle źródeł archiwalnych, w: Wisła [1593] – 1993. W czterechsetlecie powstania miejscowości (analiza fragm. urbarza z 1621 r. s. 10).	PP uczeń: - zna znaczenie daty 1643 dla Wisły i wie, kim byli Wołosi, - potrafi wskazać etapy osadnictwa. PR uczeń: - opowiada o rozwoju osadnictwa w Wisle, - rozumie wpływ Wołochów na rozwój wsi, - wie, o istnieniu pierwszych źródeł pisanych o Wisle (1615, 1619, 1621).
Najstarsze budynki Wisły - dawna karczma (Muzeum Beskidzkie), - szkoła i plebania ewangelicka, - kościoły drewniane (Głębee – przeniesiona wieża) i murowane (centrum ewangelicki i katolicki).	1	Praca z rejestrem zabytków (Gminna ewidencja zabytków), wycieczka lub spacer wirtualny. Pomoce: Monografia Wisły, t. 1, strona www.wisla.pl	PP uczeń: - umie wskazać najstarsze budynki w Wisle. PR uczeń: - potrafi opowiedzieć o dziejach wybranego budynku, np. dawnej karczmy, - prezentuje najstarsze budynki Wisły i opowiada o ich dziejach.

Kultura (literatura, muzyka i sztuka, folklor)

Temat i zagadnienia do realizacji	Liczba godzin	Proponowane metody, pomoce, materiały	Osiągnięcia ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony
Bogumił Hoff i jego powieść „Imko Wiselka” – podanie ludowe o pierwszych osadnikach Wisły	2	Praca z tekstem literackim, świat przedstawiony w utworze. Zapoznanie z życiem i twórczością autora. Pomoce: tekst „Imko Wiselka”, Internet, słownik biograficzny Zacni Wiślanie. Materiały dla nauczyciela: Bogumił Hoff (1829-1894) – „odkrywca” Wisły.	PP uczeń: - potrafi wymienić podstawowe elementy biografii B. Hoffa, - zna pojęcie legenda, wzbogaca słownictwo gwarowe, opowiada świat przedstawiony w utworze. PR uczeń: - zna szczegóły dotyczące losów bohatera literackiego, - zna biografię autora i potrafi wskazać jego działalność dla miasta.
Kultura muzyczna Wisły i regionu - kapele góralskie i taniec, - tańce ludowe i ich charakter (Jerzy Drozd).	3	Pogadanka, praca w grupach, słuchanie analityczne, nauka tańców: nauka kroków „Piektła placki”, „Jak jo chodził”, „Poszło dziwyce po ziele”, „Kowol”. Pomoce: śpiewniki, zbiory tańców. Pomoce dla nauczyciela: Maria Szlaur-Bujok, Wiślańskie tradycje muzyczne, „Rocznik Wiślański” t. 5.	PP uczeń: - zna i umie wymienić tańce i instrumenty regionu, - umie zaśpiewać jedną pieśń regionu. PR uczeń: - umie zaśpiewać wybrane pieśni naszego regionu, - potrafi zatańczyć wybrany taniec i rozróżnić słyszane instrumenty naszego regionu, - zna rolę poszczególnych instrumentów w kapeli.
Adam Niedoba i jego pieśń „Szumi jawor, szumi” - sylwetka Adama Niedoby, - zaznaczenie jego wpływu na rozwój muzyczny Wisły, - Zespół Regionalny „Wisła”.	1	Praca z tekstem nad sylwetką Adama Niedoby z dostępnych źródeł, np. słownik Zacni Wiślanie. Pomoce: Internet, śpiewnik, nagrania, płyta DVD Zespół „Wisła”.	PP uczeń: - zna postać Adama Niedoby, - zna tekst pieśni „Szumi jawor”. PR uczeń: - zna krótką biografie Adama Niedoby, - potrafi zaśpiewać lub recytować całą pieśń „Szumi jawor”.
Sztuka ludowa jako forma odpoczynku ciężko pracujących ludzi. Snycerstwo	2	Pogadanka, prezentacja – albumy, Internet. Spotkanie z twórcą – zaproszenie na zajęcia osoby zajmującej się snycerstwem. Wykonanie wzoru do własnej pracy.	PP uczeń: - potrafi wykonać wzór według wskazówek osoby prowadzącej zajęcia (nauczyciela / zaproszonego gościa). PR uczeń: - wykonuje samodzielnie różnej wielkości rysunki wzorów według poznanego zdobnictwa regionu, - wykazuje się twórczą postawą, - bierze udział w konkursach stwarzających możliwość prezentacji umiejętności nabytych podczas zajęć.

Sztuka ludowa jako forma odpoczynku ciężko pracujących ludzi. Haft krzyżykowy	1	Pogadanka, wywiad, nauka wybranej formy sztuki ludowej, pokaz, Pomoce: dostępna literatura, Internet, zachowane zbiory. Spotkanie z twórcą (zaprosić osobę potrafiącą wykonać ten rodzaj haftu).	PP uczeń: - potrafi rozpoznać i wykonać prosty haft krzyżykowy. PR uczeń: - wykonuje dodatkową pracę wymagającą poświęcenia większej ilości czasu (dodatkowe zadanie domowe).
Dawne zagrody wiślańskie, zabudowania gospodarcze i ich wyposażenie - pojęcie „szynziołów”, - cieśle i inni rzemieślnicy.	1	Pogadanka, praca plastyczna. Nauka pieśni ludowej „Staro chatupina”. Pomoce: stare fotografie (albumy rodzinne), strony internetowe, zdjęcia, albumy, śpiewniki, poezja i proza regionu. Materiały dla nauczyciela: Architektura drewniana w Beskidach. Przewodnik.	PP uczeń: - wie, z czego dawniej budowano domy i zna wyposażenie. PR uczeń: - wie, z czego dawniej budowano domy i zna ich konstrukcję i wyposażenie, - potrafi nazwać gwarowo wybrane elementy domów i ich wyposażenia.
Wiślańska chatupa – wycieczka, rysunek	2	Wyjście z grupą i rozpoznawanie dawnych wiślańskich chatup. Praca plastyczna przedstawiająca dawne zabudowania. Nauka pieśni „Ojcowski dom”. Materiały dla nauczyciela: Gont, Katowice 2017.	PP uczeń: - potrafi wskazać wiślańską chatupę i wykonuje prosty rysunek budynku przez odwzorowanie. PR uczeń: - potrafi wskazać miejsca na terenie Wisły, w których znajdują się dawne wiślańskie chatupy, - potrafi wybraną narysować z pamięci.
Sałasznictwo. Produkty z hodowli bydła wałaskiego (owiec) - poznanie tradycyjnych produktów i ich przechowywanie, - zebranie przepisów na dawne dania regionalne.	2	Pogadanka, wyszukiwanie informacji o tradycjach kulinarnych w poezji i prozie, wywiad ze starszymi mieszkańcami naszego regionu, analiza jadalospisów. Pomoce: dostępna literatura, np. Pasterstwo w Karpatach; Szalaśnictwo w Beskidach; Tradycje wołoskie i inne.	PP uczeń: - zna produkty powstające na sałaszu, - zna ich nazwy (bryndza, bunc, mulka, syr). PR uczeń: - zna produkty i potrawy, które przygotowywali górale wiślańscy, - potrafi podać sposób ich wykonania na sałaszu i w kuchni.
Sztuka leczenia. Miodolecznictwo i wodolecznictwo jako sposoby leczenia wywodzące się z mądrości ludowej („głodno woda”)	1	Pogadanka, wywiady, Internet – wyszukiwanie informacji. Materiały dla nauczyciela: Maria Szlaur-Bujok, Początki opieki medycznej w dawnej Wiśle „Rocznik Wiślański” t. 5; Danuta Szczyпка, Życie i działalność Bogdana Hoffa – orędownika Wisły, „Rocznik Wiślański”, t. 7.	PP uczeń: - wie, w jaki sposób dawniej się leczono w naszym regionie. PR uczeń: - potrafi wskazać zastosowanie miodolecznictwa i wodolecznictwa w praktyce.

Przyroda

Temat i zagadnienia do realizacji	Ilość godzin	Proponowane metody, pomoce, materiały	Osiągnięcia ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony
<p>Położenie geograficzne, administracyjne i historyczne Wisły</p> <ul style="list-style-type: none"> - położenie geograficzne – łańcuch Karpat, pasmo Beskidu Śląskiego, - podział administracyjny – województwo, powiat, gmina (gminy powiatu cieszyńskiego, gminy sąsiadujące z Wisłą). - miasto Wisła: <ul style="list-style-type: none"> - podział na dzielnice „doliny” / osiedla - powierzchnia miasta (75 % lasów; pozostałe tereny) - ludność: liczba mieszkańców (liczba kobiet i mężczyzn), gęstość zaludnienia, nazwiska „wiślańskie”. 	2	<p>Pogadanka, burza mózgów.</p> <p>Pomoce: mapa ogólnogeograficzna Polski, mapa administracyjna Polski, mapa administracyjna województwa śląskiego, prezentacja multimedialna (herb Wisły i jego historia, logo Wisły).</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wskazać na mapie Polski swoje miasto, - zna podział administracyjny swojej okolicy (potrafi wymienić gminę, w której mieszka, powiat, województwo), - potrafi wymienić pięć dzielnic (dolin) miasta, potrafi rozpoznać i opisać herb oraz logo Wisły. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi omówić położenie swojego miasta (południowa Polska, łańcuch Karpat, pasmo Beskidu Śląskiego), - potrafi podać przykłady innych gmin powiatu cieszyńskiego, - potrafi wskazać na mapie Wisły poszczególne doliny, - zna ogólną powierzchnię miasta i liczbę mieszkańców, - zna historię i symbolikę herbu i logo miasta.
<p>Wędrując po szlakach Beskidu Śląskiego</p> <ul style="list-style-type: none"> - najwyższe szczyty: najwyższy szczyt Beskidu Śląskiego, najwyższy szczyt Wisły, Pasma Czantorii, Pasma Baraniej Góry, Pasma Klimczoka i Błatniej, - oznaczenia górskich szlaków, - główny szlak beskidzki (GSB), - Beskid Śląsko-Morawski (Łysa Góra). 	1	<p>Praca z mapą, praca w grupie, pogadanka, prezentacja multimedialna.</p> <p>Pomoce: mapy Beskidu Śląskiego, mapy Wisły prezentacja multimedialna.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi podać nazwę najwyższego szczytu Beskidu Śląskiego i najwyższego szczytu w Wiśle, - potrafi wymienić pasma górskie na terenie Wisły, - zna oznaczenia szlaków górskich. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi podać wysokość Baraniej Góry i Skrzycznego oraz potrafi wskazać je na mapie Beskidu Śląskiego, - potrafi odnaleźć na mapie i wymienić kilka szczytów Pasma Baraniej Góry, Pasma Czantorii, Pasma Klimczoka i Błatniej, - zna przebieg GSB oraz ogólną historię jego wytyczenia, - wie, o Beskidzie-Śląsko-Morawskim i Łysej Górze.

<p>Wiślańskie lasy kiedyś i dziś</p> <ul style="list-style-type: none"> - historia (od pierwotnej puszczy karpackiej po monokulturę świerkową), - współczesność: <ul style="list-style-type: none"> - zamieranie lasów – przyczyny, - aktualna gospodarka leśna, - funkcje lasu, - racjonalne gospodarowanie lasami <p>Nadleśnictwo Wisła (historia, organizacja, praca leśnika).</p>	<p>I</p>	<p>Prezentacja, burza mózgów, dyskusja, praca w grupach.</p> <p>Pomoce: prezentacja multimedialna.</p> <p>Materiały dla nauczyciela: Zbigniew Wileczek, Zespoły leśne Beskidu Śląskiego..., Katowice 1995; I Stacja Terenowa Karpackiego Banku Genów..., Wisła 2014.</p> <p>Odrębnie należy zorganizować obowiązkową wycieczkę na Wyrch Czadeczkę (bank genów, szkółka leśna, wolutera pokazowa głuszca).</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna ogólną historię wiślańskich lasów (skład gatunkowy drzewostanu kiedyś i dziś), - potrafi wymienić kilka przyczyn współczesnego zamierania lasów, - potrafi wymienić funkcje lasu; potrafi wyjaśnić na czym polega praca leśnika. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna szczegółową historię wiślańskich lasów, - potrafi omówić przyczyny zamierania lasów, - zna i rozumie pojęcie „monokultura”, - potrafi wyjaśnić na czym polega racjonalne gospodarowanie lasami, - zna podział nadleśnictwa, jego historię.
<p>Flora Beskidzkich lasów</p> <p>Skład gatunkowy poszczególnych warstw lasu (rośliny zielne, krzewy, drzewa).</p>	<p>I</p>	<p>Prezentacja / zajęcia terenowe, praca z atlasem roślin.</p> <p>Pomoce: prezentacja multimedialna, klucze i atlasy do oznaczania roślin.</p> <p>Materiały dla nauczyciela: Osobliwości szaty roślinnej..., Poznań 1998.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić i rozpoznać podstawowe gatunki drzew (utrwalenie) i krzewów leśnych. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić i rozpoznać wybrane rośliny zielne runa, - potrafi wymienić kilka gatunków roślin chronionych.
<p>Flora beskidzskich łąk</p> <p>Skład gatunkowy beskidzskich łąk (gatunki najbardziej popularne i charakterystyczne).</p>	<p>I</p>	<p>Prezentacja / zajęcia terenowe, praca z atlasem roślin.</p> <p>Pomoce: prezentacja multimedialna, klucze i atlasy do oznaczania roślin.</p> <p>Materiały dla nauczyciela: Podręcznik dobrych praktyk pasterskich.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić i rozpoznać co najmniej pięć gatunków roślin łąkowych. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić i rozpoznać co najmniej dziesięć gatunków roślin łąkowych, - potrafi wymienić kilka gatunków roślin chronionych.
<p>Zdrowie z natury. Fitoterapia</p> <ul style="list-style-type: none"> - definicja pojęć „ziołolecznictwo” i „fitoterapia”, - leczenie się w dawnej Wiśle, - gatunki roślin leczniczych (rośliny łąkowe, leśne, uprawne) i ich zastosowanie. 	<p>I</p>	<p>Pogadanka, praca w grupie – projekt.</p> <p>Pomoce: prezentacja multimedialna / zdjęcia roślin leczniczych.</p> <p>Materiały dla nauczyciela: Maria Szlaur-Bujok, Początki opieki medycznej w dawnej Wiśle „Rocznik Wiślański” t. 5 (w przyszłości: wizyta w skansenie nad zaporą).</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna i rozumie pojęcie „ziołolecznictwo”, - potrafi wymienić przykłady roślin leczniczych i ich zastosowanie. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna i rozumie pojęcie „fitoterapia”, - potrafi wymienić gatunki roślin leczniczych z beskidzskich łąk i lasów oraz ich zastosowanie.

<p>Cieszynianka wiosenna</p> <ul style="list-style-type: none"> - informacje ogólne nt. gatunku (biologia, morfologia, ekologia, rozmieszczenie), - ochrona gatunku (ochrona gatunkowa: rezerwaty na terenie Słaska Cieszyńskiego (Rezerwat Lasek Miejski nad Olzą, Rezerwat Lasek Miejski nad Puńcówką, Rezerwat Skarpa Wiślicka). 	1	<p>Pogadanka, prezentacja multimedia, praca plastyczna.</p> <p>Pomoce: zdjęcia rośliny.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi rozpoznać gatunek; - potrafi wymienić miejsca występowania cieszyńnianki w Polsce. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić formy ochrony cieszyńnianki wiosennej, w tym podać nazwy rezerwatów (Rezerwat Lasek Miejski nad Olzą, Lasek Miejski nad Puńcówką, Rezerwat Skarpa Wiślicka), - potrafi wyjaśnić, na czym polega wyjątkowość rośliny pod względem jej morfologii.
---	---	---	--

Turystyka

<p>Temat z zagadnieniami do realizacji</p> <p>Zabytkowa Wisła</p> <ul style="list-style-type: none"> - muzeum i kościoły (powtórzenie), - Rezydencja Prezydenta i kaplica, - Zameczek Myśliwski Habsburgów, - enklawa dawnego budownictwa, - Szlak Zabytków Architektury, - Szlak Habsburgów. 	Ilość godzin	<p>Proponowane metody, pomoce, materiały</p> <p>Wycieczki lub http://www.wisla.pl/turysta/attractions/culturetype http://www.beskidslaski.pl/Wisla/historia.html Przewodniki turystyczne, np. Franciszek Drewniak, Wisła. Szlaki spacerowe, broszury dotyczące szlaków tematycznych.</p>	<p>Osiągnięcia ucznia z udziałem na poziomie podstawowy i rozszerzony</p> <p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - umie wymienić kilka zabytków Wisły, - potrafi opowiedzieć historie wybranych zabytków. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna elementy enklawy dawnego budownictwa, - potrafi wskazać przeznaczenie zameczku na Zadnim Gróniu dawniej i obecnie, - wie, czym jest Szlak Zabytków Architektury i Szlak Habsburgów.
<p>Co by tu zobaczyć? – atrakcje Wisły</p> <ul style="list-style-type: none"> - muzea i galerie, - skocznice, - zapora w Czarnem i Nowej Osadzie (wodospad), - twory przyrody nieożywionej, - Ścieżka Rycerska na Czantorii, - ścieżki przyrodnicze. 	1	<p>Analiza tekstów promocyjnych placówek kultury lub wycieczki (muzea, galerie) lub https://pl.wikipedia.org/wiki/Skocznia_narciarska_im_Adama_Ma%C5%82ysza_w_Wi%C5%9Ble http://www.wisla.katowice.lasy.gov.pl/sciezki-przyrodnicze Materiały promocyjne poszczególnych placówek. Wyjście do Muzeum Spadochroniarstwa im. Adolfa Pilcha lub innego muzeum, np. Ochorowiczówki lub galerii.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - umie wymienić niektóre galerie, - potrafi krótko opisać ekspozycję Muzeum Beskidzkiego, - wie, gdzie znajdują się skocznie, - wie, gdzie znajdują się ścieżki przyrodnicze. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opowiada historię skoczni narciarskich, - zna przykłady tworów przyrody nieożywionej, - potrafi wskazać, co eksponują wiślańskie galerie, - podkreśla piękno krajobrazów Wisły, w tym Czarnego i widoków z Czantorii.

<p>Z czego słynie Wisła – projekt wycieczki po mieście</p>	<p>1</p>	<p>Projekt: rysunki, zdjęcia, materiały piśmiennicze, itp. lub programy komputerowe i prezentacje multimedialne.</p>	<p>PP uczeń: - potrafi krótko opisać wybrane zabytki, atrakcje turystyczne, restauracje i kawiarnie, - wykonuje ulotkę o atrakcjach miasta. PR uczeń: - zna wartość wybranych fragmentów infrastruktury miasta i potrafi zachęcić do ich obejrzenia.</p>
--	----------	--	--

Klasa 6

Historia z wiedzą o społeczeństwie

Temat i zagadnienia do realizacji	Ilość godzin	Proponowane metody, pomoce, materiały	Osiągnięcia ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony
<p>„Czy kraj, tego religia” – o reformacji i kontrreformacji</p> <ul style="list-style-type: none"> - wprowadzenie protestantyzmu przez Wacława III Adama, - skład wyznaniowy społeczeństwa, - zwrot religijny księcia 1609/1610, - kontrreformacja, leśne kościoły, kościół łaski, patent tolerancyjny. 	1	<p>Praca z tekstem, burza mózgów.</p> <p>Pomoce: Leśne kościoły, Bielsko-Biała 2009.</p> <p>http://wisla.luteranie.pl/parafia/historia/</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie, dlaczego nasz region zamieszkuje wielu protestantów, - zna pojęcia: leśne kościoły, kościół łaski. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie pojęcia protestantyzm i kontrreformacja, - zna znaczenie patentu tolerancyjnego dla mieszkańców regionu, w tym dla wiślan.
<p>„Gdo mo łowce...” – rozwój Wisły w XVII/XVIII wieku</p> <ul style="list-style-type: none"> - pod rządami Habsburgów, - wzrost liczby osadników, - szataśnictwo podstawą gospodarki, - skutki prawa o racjonalnej gospodarce leśnej, - pierwsza szkoła. 	1	<p>Wycieczka dydaktyczna do Koniakowa lub wywiad z właścicielem gospodarstwa, praca z tekstem, zasoby internetowe.</p> <p>Pomoce: Janusz Spyra, Wisła. Dzieje beskidzkiej wsi do roku 1918 (Monografia Wisły, t. 2).</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie pasterski charakter gospodarki, - opowiada o życiu na sałaszu, - zna kilka miejsc, gdzie znajdowały się sałasze, - wie, kiedy powstała pierwsza szkoła. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wie, czym była Komora Cieszyńska, - zna podstawowe pojęcia związane z pasterstwem, - potrafi wskazać skutki prawa o racjonalnej gospodarce leśnej.
<p>Wisła w „wieku pary”</p> <ul style="list-style-type: none"> - doprowadzenie drogi, - „głodne roki”, - praca w hutach, emigracja, - „odkrywcy” Wisły budowniczymi letniska (Bogumił Hoff, Julian Ochotowicz, ks. Juliusz Bursche), - rozwój szkolnictwa. 	2	<p>Analiza tekstów, projekt o pierwszych szkołach, Internet, publikacje: Józef Chlebowczyk, O komornikach i głodnych rokach, „Rocznik wiślański” t. 1; Tradycje wiślańskiego szkolnictwa; Biskup Juliusz Bursche. Ślady pamięci... Materiały dla nauczyciela: Wiślanie we wsi Ostojińcevo (Banat, Serbia). Historia – język – kultura, Wisła 2010.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wskazać kierunki emigracji górali, - zna początki szkolnictwa w swojej dolinie, - wie, kim byli B. Hoff, J. Ochotowicz, ks. J. Bursche. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opowiada o rozwoju Wisły w XIX wieku, - rozumie, czym były „głodne roki”, - opowiada o wiślanach ze wsi Ostojińcevo w Serbii, - zna działalność „odkrywców” i ich zasługi dla Wisły.

<p>O „lufciorzach” i letnisku</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wisła letniskiem 1911 r., - budowa willi, - znani goście z Austrii i Niemiec, - I wojna światowa i jej następstwa, - „król Wisły” – wójt Paweł Raszka. 	<p>I</p>	<p>Sporządzanie biogramów, przeglądanie kroniki szkoły i fragmentów kronik w: Tradycje wiślańskiego szkolnictwa lub „Rocznikach Wiślańskich”.</p> <p>Pomoce: spis ludności z 1900 r. Dominik Konarzewski, Michał Kawulok, Od wsi do uzdrowiska (fotografie, mapa willi drewnianych); Wisła w drodze do niepodległości (katalog wystawy); Danuta Szczyпка, Paweł Raszka (1848-1927) – wójt wiślański, „Rocznik Wiślański” t. 6; Danuta Szczyпка, Wisła podczas I wojny światowej... „Rocznik Wiślański” t. 10.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna datę uznania Wisły za letnisko, - wie, jakie znane postacie przebywały we wsi, - potrafi podać nazwy pierwszych willi, - wie, kim był „król Wisły”. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opowiada o rozwoju Wisły jako letniska, - rozumie wpływ przybyszów na rozwój Wisły, - wie, jak doszło do podziału Śląska Cieszyńskiego, - wie o pobyty komisji alianckiej i działaniach na rzecz przyłączenia Wisły do Polski.
--	----------	---	--

Kultura (literatura, muzyka i sztuka, folklor)

<p>Temat i zagadnienia do realizacji</p> <p>Kultura muzyczna Wisły i regionu</p> <ul style="list-style-type: none"> - grupy śpiewacze, - pieśni i przyspiewki wiślańskie, - Jerzy Drozd, Ferdynand Pustówka, - Zespół Regionalny „Wisła”. 	<p>Ilość godzin</p> <p>I</p>	<p>Proponowane metody, pomoce, materiały</p> <p>Pogadanka, praca w grupach, słuchanie pieśni wykonywanych przez grupy śpiewacze, praca z tekstem piosenki, nauka piosenki, poznanie sylwetek Jerzego Drozda i Ferdynanda Pustówki, poznanie działających w Wiśle grup śpiewaczych i zespołów.</p> <p>Nauka pieśni ludowej „Grónie, nasze grónie”.</p> <p>Pomoce: śpiewniki, strony internetowe, „Rocznik Wiślański” t. 9 i 10.</p> <p>Praca z tekstem, słuchanie nagrań, nauka pieśni „Szła dzryweczka”</p> <p>Pomoce: śpiewniki, nagrania, Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego.</p>	<p>Osiągnięcia ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony</p> <p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna i umie rozróżnić pieśni, - potrafi wymienić grupy śpiewacze naszego regionu. - zna sylwetkę Jerzego Drozda i Ferdynanda Pustówki. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - umie zaśpiewać wybrane pieśni naszego regionu, - wie, gdzie działają wskazane grupy śpiewacze naszego regionu.
<p>Pieśni cieszyńskie, ich charakter i tematyka</p>	<p>I</p>		<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna tekst i potrafi zaśpiewać dwie pierwsze zwrotki pieśni „Szła dzryweczka”. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna całą pieśń, - potrafi wymienić inne pieśni cieszyńskie.

Anegdota, humory, żarty	1	Praca z tekstem gwarowym. Pomoce: czasopisma, zbiory opowiadań poezji i prozy, Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego.	PP uczeń: - zna anegdoty i żarty gwarowe, - rozumie użyte w nich słownictwo gwarowe. PR uczeń: - potrafi opowiedzieć, zaprezentować wybrany humor czy anegdotę.
Spotkanie z twórcą – pisarzem	1	Zaproszenie wybranej postaci – wiślańskiego twórcy ludowego	PP uczeń: - potrafi wymienić ludowych twórców Wisły. PR uczeń: - recytuje wybrany wiersz wiślańskiego twórcy.
Malarstwo na szkłe jako przykład sztuki ludowej zaadaptowanej w Wiśle w XX w.	2	Wykład, prezentacja dzieł wybranego twórcy ludowego. Spotkanie z twórcą – zaproszenie go na zajęcia lub wizyta w Galerii „U Niedźwiedzia”. Pomoce: albumy, zbiory internetowe.	PP uczeń: - zna technikę malowania na szkłe, - wykonuje pracę wskazaną metodą. PR uczeń: - wymienia twórców ludowych zajmujących się malowaniem na szkłe w naszym regionie.
Świat baśni, legend, zbójnictwo - pojęcie legendy, podania, baśni, - Ondraszek – fakty i mity.	2	Praca z tekstem: zapoznanie z fragmentami legend. Konkurs na opowiadanie legendy. Praca plastyczna. Nauka pieśni ludowej „Ondraszek”.	PP uczeń: - potrafi wymienić wiślańskie legendy, - zna postaci pojawiające się w tych utworach, - zna postać zbójnika Ondraszka, - charakteryzuje świat przedstawiony w utworach, - wzbogaca zasób słownictwa gwarowego, - posługuje się pojęciami legenda, podanie, baśń. PR uczeń: - bierze udział w konkursach dotyczących tematyki związanej z legendami.
Mówimy po naszymu - gwara wiślańska (cechy), - nazewnictwo, - poezja i proza ludowa.	2	Praca z tekstem (analiza), np. Marii Pilch. Pomoce: dostępne zbiory opowiadań, zbiory poezji twórców regionu, Słownik gwarowy. Materiały dla nauczyciela: Maria Pilch (1912-1990). W setną rocznicę urodzin beskidzkiej pisarki, Wisła 2012.	PP uczeń: - zna przykłady twórczości ludowej. PR uczeń: - zna i potrafi przetłumaczyć tekst gwarowy na język polski, - potrafi posługiwać się gwara.

Przysłowia i powiedzenia w dawnej Wiśle. Poznanie przysłów jako mądrości ludowej.	1	Praca z tekstem na podstawie monografii Wisły Bogumiła Hoffa, Lud cieszyński, jego zwyczaje i siedziby. Pomoce: monografia Wisły Bogumiła Hoffa, Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego. Materiały dla nauczyciela: Józef Ondrusz, Przysłowia i powiedzenia ludowe ze Śląska Cieszyńskiego.	PP uczeń: - zna kilka (2-5) przysłów naszego regionu. PR uczeń: - zna kilka (6-10) przysłów naszego regionu, - potrafi dokonać analizy tych przysłów.
Sztuka ludowa jako forma odpoczynku ciężko pracujących ludzi. Heklowanie	2	Pogadanka, wywiad, nauka wybranej formy sztuki ludowej lub spotkanie z twórcą – zaproszenie na lekcję osoby zajmującej się heklowaniem czyli szydełkowaniem. Pomoce: dostępna literatura, Internet, zachowane zbiory.	PP uczeń: - zna i potrafi wymienić znane formy sztuki ludowej, - wykonuje drobne elementy na szydełku wg wskazówek. PR uczeń: - zna i potrafi wymienić znane formy sztuki ludowej, - potrafi samodzielnie wykonać dowolne rękodzieło.
Kuchnia regionalna. Mini książka kucharska. - produkty z własnej uprawy roślin i hodowli zwierząt, - poznanie tradycyjnych potraw, ich przechowywanie, - zebranie przepisów na dawne dania regionalne.	2	Pogadanka, wyszukiwanie informacji o tradycjach kulinarnych w poezji i prozie, wywiad z starszymi mieszkańcami regionu, analiza jadłospisów wiślańskich restauracji. Pomoce: dostępna literatura dotycząca potraw regionu, np. Potrawy regionalne Wisły i Śląska Cieszyńskiego, Przepisy ze starych zeszytów.	PP uczeń: - potrafi wymienić potrawy, które gotowali przodkowie, - współtworzy mini książkę kucharską regionu. PR uczeń: - zna potrawy, które gotowali przodkowie i potrafi podać sposób ich wykonania, - przy tworzeniu mini książki kucharskiej wykazuje się postawą twórczą i zdobytą wiedzą o potrawach.

Przyroda

Temat i zagadnienia do realizacji	Ilość godzin	Proponowane metody, pomoce, materiały	Osiągnięcia ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony
<p>Fauna Beskidu Śląskiego</p> <ul style="list-style-type: none"> - ryby, płazy i gady (charakterystyka poszczególnych gatunków: wygląd, siedlisko, tryb życia, ochrona, gatunki niebezpieczne dla człowieka itp.), - ssaki i ptaki (charakterystyka poszczególnych gatunków: wygląd, siedlisko, tryb życia, ochrona, itp.), - głuszc w beskidzkich lasach (biologia, historia, ochrona). 	3	<p>Prezentacja, gry interaktywne, projekt.</p> <p>Pomoce: wydawnictwa Nadleśnictwa Wisła ewentualnie film o wolverowej hodowli głuszcza (jeśli nie było wycieczki na Wyrch Czadeczkę), prezentacja multimedialna.</p> <p>Materiały dla nauczyciela: Środowisko przyrodnicze Wisły (Monografia Wisły, t. 1)</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić i rozpoznać zwierzęta (takie jak, np. pstrąg potokowy, żaba, ropucha, traszka, zaskroniec, żmija zygzakowata, padalec oraz wybrane gatunki ssaków i ptaków), - zna siedliska żmii zygzakowatej oraz zasady postępowania w razie ukąszenia. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić i rozpoznać wybrane gatunki ryb, płazów, gadów, ptaków, ssaków, - potrafi wymienić powody i formy ochrony głuszców, - potrafi wyjaśnić, na czym polega ochrona głuszców.
<p>Ochrona przyrody</p> <p>Formy ochrony przyrody w Polsce, w Wiśle i okolicach:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ochrona gatunkowa (chronione gatunki roślin, zwierząt i grzybów z terenu Beskidu Śląskiego), - rezerwat przyrody (pojęcie „rezerwat”, charakterystyka rezerwatów: Wisła, Barania Góra, Czantoria), - parki krajobrazowe (pojęcie „park krajobrazowy”, charakterystyka Parku Krajobrazowego Beskidu Śląskiego) - pomniki przyrody (pojęcie „pomnik przyrody”, pomniki w mieście), - obszary Natura 2000 (przykłady). 	2	<p>Pogadanka, prezentacja, projekt – praca w grupie.</p> <p>Pomoce: prezentacja multimedialna, książka Osobliwości i atrakcje przyrodnicze Beskidzkiej 5, Środowisko przyrodnicze Wisły (Monografia Wisły, t. 1).</p> <p>Pomoce dla nauczyciela: Rezerwat przyrody Śląska Cieszyńskiego, Ustron 2002; Rośliny rezerwatu Białej i Czarnej Wiselki, Wisła 1987.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna i rozumie pojęcie „formy ochrony przyrody”, - potrafi wymienić formy ochrony przyrody na terenie Wisły i w okolicy: ochrona gatunkowa (wymienia po trzy przykłady gatunków chronionych roślin i zwierząt), rezerwat przyrody (Barania Góra, Wisła, Czantoria), park krajobrazowy (Park Krajobrazowy Beskidu Śląskiego), pomniki przyrody (trzy z nich), obszary Natura 2000. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna podstawowe różnice pomiędzy poszczególnymi formami ochrony przyrody, - potrafi krótko scharakteryzować wybrane formy ochrony przyrody (m.in. ich położenie, cele utworzenia): Rezerwat Barania Góra, Rezerwat Czantoria, Rezerwat Wisła, - potrafi scharakteryzować Park Krajobrazowy Beskidu Śląskiego.

Turystyka

Temat i zagadnienia do realizacji	Ilość godzin	Proponowane metody, pomoce, materiały	Osiągnięcia ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony
<p>Historia turystyki w Beskidach</p> <ul style="list-style-type: none"> - pierwsze wyprawy na Baranią Górę, - „odkrycie” Wisły, - budowa pierwszych schronisk, - organizacje turystyczne, - szlaki turystyczne. 	1	<p>Zwiedzenie starego schroniska z Przysłopia na ul. Lipowej (wg uznania nauczyciela) lub galeria zdjęć dawnych, np. http://www.poland24h.pl/atrakcje/Wisla-1581,6.html</p> <p>Pomoce: materiały PTTK, przewodniki Mirosława Barańskiego z serii Beskid Śląski, ulotki, foldery, mapy.</p> <p>Pomoce dla nauczyciela: Bogumił Hoff (1829-1894) – „odkrywca” Wisły.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna pionierów turystyki górskiej w Wisle, - zna historie wybranych schronisk, np. Stożek, Barania Góra, - potrafi wymienić najstarsze schronisko w regionie, - potrafi wskazać na mapie główny szlak beskidzki. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna historię organizacji turystycznych na naszym terenie, - rozumie znaczenie gospodarce turystyki dla miasta, - wie, jak zdobyć WOT i GOT.
<p>Planujemy wycieczkę górską – praca z mapą i przewodnikiem</p> <ul style="list-style-type: none"> - planowanie wycieczki na Baranią Górę, - opis atrakcji przyrodniczych napotykanych w drodze. 	1 lub 2	<p>Projekt – rozkład wycieczki.</p> <p>Pomoce: mapa tradycyjna lub kalkulator szlaków na przykład https://www.szlaki.net.pl/wisla.php</p> <p>Odrębnie należy zorganizować obowiązkową wycieczkę na Baranią Górę (z elementami pokazu wartości przyrody ożywionej i nieożywionej: skały grzybowe, rynnny erozyjne, flisz karpacki).</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna topografię terenu, wybrane znaki topograficzne, - czyta legendę mapy. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna kolory szlaków górskich oraz umie odczytać czas przejścia poszczególnych odcinków, - planuje wycieczkę górską, uwzględniając wiek uczestników, - potrafi wymienić osobliwości przyrodnicze występujące na trasie na Baranią Górę (skały, rezerwy).
<p>Bez względu na czas i pogodę...</p> <ul style="list-style-type: none"> - GOPR, - zasady bezpieczeństwa obowiązujące w górach. 	1	<p>Spotkanie z ratownikiem GOPR, pogadanka w oparciu o materiały nt. pracy ratowników górskich dostępne w prasie, literaturze i Internecie, ćwiczenia praktyczne: pierwsza pomoc.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wezwać pomoc w górach, - zna zasady bezpieczeństwa obowiązujące w górach, - wie, na czym polega praca ratowników górskich. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna podstawowe informacje dotyczące ratownictwa górskiego (TOPR, GOPR) i pionierów ratownictwa górskiego, - zna podstawowe zasady udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej (wg uznania nauczyciela).
<p>Aleja Gwiazd Sportu</p> <ul style="list-style-type: none"> - kim są wyróżnieni, - olimpijczycy i inni wiślańscy sportowcy, - mój idol. 	1	<p>Spacer na wiślański rynek i prezentacja wyróżnionych osób lub strony internetowej.</p> <p>Pomoce: Moje życie. Adam Małysz..., Kraków 2004; Zdzisław Adamiec, Jan Raszka..., Bielsko-Biała 1998.</p>	<p>PP uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienić nazwiska wybitnych sportowców związanych z Beskidami, w tym olimpijczyków wiślańskich. <p>PR uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przedstawić dokonania sportowców na skalę Polski i świata.

Klasa 7

Historia z wiedzą o społeczeństwie

Temat i zagadnienia do realizacji	Ilość godzin	Proponowane metody, pomoce, materiały	Osiągnięcia ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony
<p>Rozwój wsi w dwudziestoleciu międzywojennym</p> <ul style="list-style-type: none"> - zameczek prezydencki i wille, - prezydent Ignacy Mościcki i wojewoda Michał Grażyński – honorowi obywatele Wisły, - budowa dróg i kolei, obiektów sportowych: korty, basen, skocznie, - działalność Jana Sztwiertni, - Tydzień Gór, - strażę pożarną i spółdzielnie, - mieszkańcy wsi – zajęcia. 	2	<p>Projekt – prezentacje pracy w grupach (pokaz zdjęć międzywojennej Wisły, porównanie z dzisiejszą), ewentualnie wycieczka do Zamku Prezydenta.</p> <p>Materiały: Dominik Konarzewski, Michał Kawulok, Od wsi do uzdrowiska. Dziedzictwo architektoniczne Wisły (zdjęcia i mapa willi murowanych).</p> <p>Materiały dla nauczyciela: Renata Czyż, Święto Gór..., „Rocznik Wiślański” t. 7, Danuta Szczypka, Z dziejów spółdzielczości..., Wisła 2005.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna zasługi wojewody Grażyńskiego dla Wisły, - wie, jakie obiekty powstały w tym czasie, - potrafi opowiedzieć o losach Jana Sztwiertni, - rozumie, czym był Tydzień Gór. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opowiada o rozbudowie infrastruktury w Wisle, - rozumie znaczenie doprowadzenia kolei i budowy obiektów sportowych, - zna losy zameczku na Zadnim Gróniu, - opowiada o zajęciach wiślan, - rozumie pojęcie modernizmu.
<p>Pod okupacją</p> <ul style="list-style-type: none"> - włączenie do III Rzeszy, - losy wiślan w czasie wojny (wcielania do Wehrmachtu, wywózki na roboty, więzienia, obozy koncentracyjne, rozstrzeliwania), - partyzantka i działalność podziemia (Józef Korol, Henryk Flame, cichociemny Adolf Pilch, Anna Szalbot „Rachel”), - niszczenie inteligencji – Jan Sztwiertnia, Michał Cieślak, Jerzy Niemiec i inni, - moja rodzina podczas wojny, - miejsca pamięci. 	3	<p>Wywiady w rodzinie, pamiętki, odwiedziny miejsc pamięci, wyszukiwanie informacji o swoich przodkach w np. Józef Dzwonek, Wisła w jarzmie hitlerowskim, Danuta Szczypka, Alicja Pylypenko-Czeczpor, Wisła. Dzieje miejscowości w latach 1918-1945; Jerzy Kłistała, Martyrologium....</p> <p>Pomoce: „Muzyka i cisza” – fragm.. filmu dokumentalnego w reż. Dagmary Drzazgi, fragm. nagrania opery „Salaszniwy” Jana Sztwiertni w wyk. Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk”.</p> <p>Materiały dla nauczyciela: D. Szczypka, A. Pylypenko-Czeczpor Wisła. Dzieje miejscowości w latach 1918-1945; Ryszard Bielański, „Góra-Dolina” Adolf Pilch; Ryszard Kaczmarek, Polacy w Wehrmachcie, D. Szczypka, mjr Adolf Pilch (1914-2000) – cichociemny z Wisły; D. Szczypka, Diakonisa Anna Szalbot „Rachel”, „Rocznik Wiślański” t. 5.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prowadzi wywiady w rodzinie o jej losach podczas wojny, - potrafi wymienić metody wyniszczania ludności przez Niemców, - sporządza biogramy nauczycieli – ofiar wojny, - wskazuje miejsca pamięci narodowej. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna konsekwencje przyłączenia do III Rzeszy, - rozumie pojęcia: partyzantka, cichociemni, - potrafi wskazać miejsca walk wiślan poza granicami – na przykładzie Adolfa Pilcha, - wyszukuje informacje o „Racheli”, Józefie Korolu i innych, - opowiada o walce z okupantem i o kolaboracji, - zna losy oddziału „Bartka”, - potrafi wskazać kilka miejsc pamięci na terenie Wisły (najbliżej danej szkoły).

<p>Już nie wieś, a miasto</p> <ul style="list-style-type: none"> - nadanie praw miejskich, - Tydzień Kultury Beskidzkiej, - Muzeum Beskidzkie, - wprowadzenie nazw ulic, - zapora w Czarnem, - wizyty głów państw, - wielkie inwestycje, - działalność władz samorządowych. 	1	<p>Metody: projekt grupowy zakończony gazetką klasową – „Powojenny rozwój Wisły” lub sporządzenie kalendarium wydarzeń, oglądanie zdjęć, burza mózgów.</p> <p>Pomoce: strona internetowa Wisły, słownik biograficzny Zacni wiślanie.</p> <p>Materiały dla nauczyciela: Danuta Szczypka, Jak Wisła miastem się stała, „Rocznik Wiślański” t. 4.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna datę nadania praw miejskich, - wie, kiedy rozpoczął się TKB i otwarto muzeum, - potrafi określić rolę zapory w Czarnem, - wie, którzy prezydenci i premierzy Polski odwiedzili miasto (honorowi obywatele miasta), - zna nazwisko burmistrza i siedzibę UM. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wie, kim były osoby – patroni ulic, - rozumie znaczenie TKB dla Wisły, - potrafi wskazać najważniejsze inwestycje XX wieku (zameczek, skocznia, hotele, wyciągi, park, Dom Zdrojowy, poczta) i XXI wieku, - śledzi plany dalszego rozwoju miasta.
---	---	--	--

Religia i wielowyznaniowość

<p>Temat i zagadnienia do realizacji</p> <p>Najstarsze religie na Śląsku Cieszyńskim</p> <ul style="list-style-type: none"> - chrystianizacja Słowian (rotunda), - reformacja i protestantyzm, - podstawowe różnice wyznaniowe: katolicyzm – protestantyzm. <p>Kontreformacja na Śląsku Cieszyńskim</p> <ul style="list-style-type: none"> - konwersja księcia i odebranie kościołów, - leśne kościoły, - Kościół Jezusowy w Cieszynie. 	Ilość godzin	<p>Proponowane metody, pomoce, materiały</p> <p>Pogadanka, praca w grupach.</p> <p>Pomoce: banknot 20 zł, papier, tablica (tabela).</p> <p>Materiały dla nauczyciela: Porównanie wyznań, Warszawa 2014, Renata Czyż, Zbigniew Pasek, Kościoły i wspólnoty religijne Wisły (Monografia Wisły, t. 3).</p> <p>Praca z tekstem popularno-naukowym (czytanie ze zrozumieniem), film Leśne kościoły dostępny na: https://www.youtube.com/watch?v=gJFLrKTS-c</p> <p>Pomoce: tekst do analizy, Internet.</p> <p>Materiały dla nauczyciela: Renata Czyż, Zbigniew Pasek, Kościoły i wspólnoty religijne Wisły (Monografia Wisły, t. 3); Janusz Spyra, Śląsk Cieszyński w okresie 1653-1848, Cieszyn 2012.</p>	<p>Osiągnięcia ucznia z udziałem na poziomie podstawowy i rozszerzony</p> <p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna i rozumie pojęcia reformacja i protestantyzm, - umie wskazać najstarszy kościół katolicki na Śląsku Cieszyńskim. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna fakty historyczne (potrafi umiejscowić w czasie), - potrafi wskazać kilka różnic wyznaniowych. <p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna i rozumie pojęcia konwersja i kontreformacja, - potrafi wskazać najbliższy leśny kościół i najstarszy kościół ewangelicki. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna fakty historyczne (potrafi umiejscowić w czasie), - potrafi wskazać leśne kościoły poza swoim miastem.
---	--------------	---	---

<p>Tolerancja i równouprawienie religijne</p> <ul style="list-style-type: none"> - patent tolerancyjny, - patent protestancki, - Żydzi (judaizm). 	<p>1</p>	<p>Metody: praca z tekstem popularno-naukowym (czytanie ze zrozumieniem). Pomoce: tekst do analizy, Internet. Materiały dla nauczyciela: Renata Czyż, Zbigniew Pasek, Kościoły i wspólnoty religijne Wisły (Monografia Wisły, t. 3); Janusz Spyra, Śląsk Cieszyński w okresie 1653-1848, Cieszyn 2012.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna i rozumie pojęcia tolerancja i równouprawienie, - umie wskazać najstarsze kościoły katolickie i ewangelickie w swojej miejscowości. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna fakty historyczne (potrafi umiejscowić w czasie), - potrafi wskazać miejscowość, w której istniała najbliższa synagoga i kirkut, - wie, że w Wiśle przed wojną mieszkali Żydzi.
<p>Piękno różnorodności – wielowyznaniowość</p> <ul style="list-style-type: none"> - kościoły i wspólnoty religijne Wisły, - podstawowe różnice wyznaniowe, - ekumenizm. 	<p>1</p>	<p>Metody: burza mózgów, praca w grupach z mapą Wisły Pomoce: mapa Wisły. Materiały dla nauczyciela: Renata Czyż, Zbigniew Pasek, Kościoły i wspólnoty religijne Wisły (Monografia Wisły, t. 3); Renata Czyż, Strzegąc ojców wiary, Wisła 2002 (mapka).</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna i rozumie pojęcie wielowyznaniowości, - potrafi wymienić trzy kościoły lub wyznawców poza najstarszymi. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna i rozumie pojęcie ekumenizmu, - potrafi wskazać 1 różnicę między ewangelikami a innymi wyznaniami protestanckimi.

Kultura (literatura, muzyka i sztuka, folklor)

Temat i zagadnienia do realizacji	Ilość godzin	Proponowane metody, pomoce, materiały	Osiągnięcia ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony
Poznajemy regionalne czasopisma	1	Swobodne wypowiedzi na temat regionalnych czasopism i ich charakterystyka. Pomoce: egzemplarze czasopism.	PP uczeń: - potrafi wymienić regionalne czasopisma. PR uczeń: - potrafi scharakteryzować te czasopisma, - wzbogaca słownictwo (teksty gwarowe).
Postacie ważne dla Wisły Bogumił Hoff i Julian Ochorowicz oraz ich kontakty ze znanymi osobami: uczonymi i literatami. Jan Bujak – pierwszy wykształcony wiślanin.	1	Zapoznanie z sylwetkami osób szczególnie zasłużonych dla społeczności lokalnej i krótkie przedstawienie ich dokonań. Tworzenie przez uczniów projektów / prezentacji dotyczących wymienionych postaci. Materiały dla nauczyciela: Renata Czyż, Zbigniew Pasek, Kościoły i wspólnoty religijne Wisły, Wisła 2008, s. 63-69 i 243-244; Danuta Szczyпка, Udział Jana Bujaka..., „Rocznik Wiślański” t. 1.	PP uczeń: - zna sylwetki osób szczególnie zasłużonych, które popularyzowały Wisłę (ogólne informacje), - współtworzy prezentacje / projekt na zasadzie wykonania wyznaczonego zadania. PR uczeń: - zna szczegóły z biografii twórców, - dokonuje selekcji zgromadzonego materiału, - podczas tworzenia projektu / prezentacji wykazuje postawę twórczą.
Twórcy literatury związani z regionem i ich dzieła	2	Prezentacja twórców związanych z regionem: Zofii Kossak-Szczuckiej, Gustawa Morcinka, Kornela Filipowicza. Czytanie i analiza fragmentów prozy Jerzego Pilcha i poezji Włodzimierza Szturca (wspólne omówienie tekstów, dyskusja). Materiały dla nauczyciela: Edmund Rosner, Beskidzkie ścieżki pisarzy..., Cieszyńskie okruchy literackie.	PP uczeń: - zna sylwetki pisarzy i przykładowe tytuły ich dzieł. PR uczeń: - zna miejsca i zwyczaje wiślańskie wspomniane w analizowanych fragmentach tekstu, - doskonali umiejętność posługiwania się gwarą.
Stale wydarzenia folklorystyczne Tydzień Kultury Beskidzkiej Festiwal Folkloru Górali Polskich Wojewódzki Przegląd Zespołów Artystycznych w Brennej Międzynarodowy Przegląd Zespołów Regionalnych „Złoty Kłos” w Zebrzydowicach	1	Metoda wykładu – wprowadzenie. Omówienie wydarzeń kulturalnych (folklorystycznych) Wisły i okolic. Tworzenie prezentacji na podstawie wywiadu z uczestnikami lub uczestnictwa własnego. Słuchanie i śpiew pieśni „Witomy was, witomy was, witomy Was w Wisle u nas”.	PP uczeń: - wymienienia kilka imprez kulturalnych. PR uczeń: - zna terminy, w jakich odbywają się wymienione wydarzenia, - zna niektóre sukcesy wiślańskich zespołów.

Style w architekturze Wisły. Od chaty drewnianej do modernizmu	2	Wykład poparty prezentacją lub pokazem zdjęć lub lekcja muzealna. Metoda projektu – projekt przedstawiający wybrany styl architektoniczny w Wiśle wykonany przez uczniów (ze zdjęciami lub rysunkami). Pomoce: Dominik Konarzewski, Michał Kawulok, Od wsi do uzdrowiska. Dziedzictwo architektoniczne Wisły (zdjęcia, mapy).	PP uczeń: - umie wymienić style obecne w architekturze Wisły oraz podać ich charakterystyczne elementy. PR uczeń: - rozpoznaje konkretny styl budynku, - zna nazwiska architektów projektujących w danym stylu.
Stanisław Hadyna i Jan Szwertnia – dwaj twórcy muzyki zastużeni dla kultury Wisły	1	Metoda podawcza – wykład poparty prezentacją lub pokazem zdjęć dotyczący postaci twórców. Poznanie libretta „Szałaśników”, słuchanie fragmentów nagrania, nauka pieśni, np. w opracowaniu Stanisława Hadyny – honorowego obywatela miasta. Materiały dla nauczyciela: Maria Szlaur-Bujok, Jan Szwertnia – człowiek i dzieło „Rocznik Wiślański” t. 3; Andrzej Niedoba, Stanisław Hadyna (1919-1999), Katowice 2009, Karol Daniel Kadłubiec, Stanisław Hadyna, Chorzów 2000.	PP uczeń: - zna zakres działalności poszczególnych postaci, okres tworzenia, zasługi dla mieszkańców Wisły, - zna wybrany utwór. PR uczeń: - zna miejsca związane z postaciami muzyków i kompozytorów związanych z Wisłą.
Uczymy się śpiewać – pieśń regionu	1	Nauka słów i melodii pieśni ludowej „Beskidzie, Beskidzie” lub innych.	PP uczeń: - potrafi zaśpiewać wybraną pieśń. PR uczeń: - zna więcej pieśni ludowych i potrafi je zaśpiewać.
Narzędzia rolnicze i gospodarstwa domowego	1	Wykład i prezentacja. Pomoce: Internet, albumy i wydawnictwa, wywiady z osobami starszymi.	PP uczeń: - potrafi wymienić nazwy i powiedzieć do czego służyły wskazane narzędzia. PR uczeń: - prezentuje narzędzia rolnicze i gospodarstwa domowego poznane w najbliższym otoczeniu.
Potrawa regionalna – dla każdego coś pysznego!	1	Prezentacja i degustacja potraw lub wspólnie przygotowanie wybranej potrawy (jeżeli jest taka możliwość zaproszenie na zajęcia kucharza/kucharki wyspecjalizowanego w potrawach regionalnych). Materiały dla nauczyciela: Tradycje kulinarne Cieszyzna, Cieszyn 2005; Andrzej Kuźmiński, Od żebroczy do lejoków. Przewodnik po kuchni wiślańskiej, Leszno 2014.	PP uczeń: - rozpoznaje i potrafi wymienić potrawy regionalne, - wykonuje proste czynności kuchenne. PR uczeń: - zna sposób przygotowania (receptury) potraw regionalnych.

Rzeźbiarstwo – teoria i praktyka Artur Cienciąła. Drzeworyt (Paweł Steller)	2	Wykład, pokaz lub wizyta w galerii lub pracowni rzeźbiarza lub spotkanie z twórcą ludowym i wspólne wykonywanie prac. Pomoce: albumy, Internet, słownik biograficzny Zacni Wiślanie. Materiały dla nauczyciela: Michał Kawulok, Artur Cienciąła – życie i działalność artystyczna, „Rocznik Wiślański”, t. 5; Paweł Steller (album t. 1-2).	PP uczeń: - zna materiały rzeźbiarskie, - wie, kim byli Artur Cienciąła i Paweł Steller. PR uczeń: - potrafi wymienić wiślańskich rzeźbiarzy, - wskazuje przykłady prac rzeźbiarzy z Wisły.
Wisła – moja mała ojczyzna! Tworzenie folderu reklamowego promującego miasto lub do wyboru: prezentacji multimedialnej, filmiku promującego miasto, gry miejskiej.	2	Praca grupowa. Forma do wyboru – interpretacja i pomysły uczniów.	PP uczeń: - współtworzy folder reklamujący, prezentację, filmik lub grę miejską dotyczącą Wisły – wykonuje przydzielone zadanie, - gromadzi i dokonuje selekcji materiału. PR uczeń: - umie pracować w grupie, - wykazuje się pomysłowością i postawą twórczą, - przedstawia wyniki pracy.

Przyroda

Temat i zagadnienia do realizacji	Ilość	Proponowane metody, pomoce, materiały	Osiągnięcia ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony
Rzeka Wisła - informacje ogólne – źródłisko rzeki, długość rzeki, główne miasta, ujście, - charakterystyka górnego odcinka rzeki, - rzeka Wisła w utworach ludowych, - znaczenie rzeki Wisły dla wiślan.	1	Praca z mapą, pogadanka. Pomoce: mapa Wisły / Beskidu Śląskiego, mapa ogólnogeograficzna Polski, książki: Od źródeł Wisły... Wiersze i gawędy Wiślan – wybrane utwory, publikacja Nad Wisłą. Pomoce dla nauczyciela: Środowisko przyrodnicze Wisły (Monografia Wisły, t. 1), Wisła 2007.	PP uczeń: - potrafi określić położenie źródłiska rzeki oraz wymienić tworzące ją potoki, - potrafi podać długość rzeki i wymienić główne miasta, przez które przepływa Wisła, - potrafi określić miejsce ujścia rzeki. PR uczeń: - potrafi scharakteryzować górny odcinek rzeki, - potrafi omówić znaczenie rzeki w życiu wiślan (kiedyś i dziś).

<p>Geologia i surowce mineralne</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowa geologiczna i surowce mineralne Beskidu Śląskiego, - Kopalnia Surowców Skalnych w Wiśle, - speleologia – najstłyniejsze jaskinie na terenie Wisły i w jej okolicach. 	1	<p>Pogadanka, prezentacja.</p> <p>Pomoce: eksponaty skal.</p> <p>Pomoce dla nauczyciela: Środowisko przyrodnicze Wisły (Monografia Wisły, t. 1), Wisła 2007.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić skały Beskidu Śląskiego (skład fliszu karpackiego: piaskowce, zlepnie, mułowce, itowce), surowce mineralne (Kopalnia Surowców Skalnych w Wiśle), gliny, borowiny, - zna przykłady jaskiń (Miecharska, Malinowska). <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna i rozumie pojęcia: flisz karpacki, cieszynit, oraz speleologia.
<p>Klimat</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakterystyka poszczególnych składników klimatu, - cechy klimatu górskiego, - piętra roślinne w górach (piętra roślinne w Beskidach). 	1	<p>Praca z materiałem źródłowym, praca w grupach.</p> <p>Pomoce: Środowisko przyrodnicze Wisły (Monografia Wisły, t. 1), Wisła 2007.</p>	<p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić cechy klimatu górskiego, - zna i rozumie pojęcie wiatr halny (fën), - potrafi wymienić piętra roślinne. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na podstawie analizy materiałów źródłowych potrafi scharakteryzować klimat (średnia roczna temperatura, najcieplejszy i najzimniejszy miesiąc, średnia roczna opadów), - potrafi wyjaśnić powstawanie wiatru halnego, - potrafi wyjaśnić związek spadku temperatury wraz ze wzrostem wysokości.

Turystyka i sport

<p>Temat i zagadnienia do realizacji</p> <p>Znani sąsiedzi. Jurek – Jerzy Kukuczka (projekcja filmu „Jurek”) – patron wiślańskiego Rajdu Górskiego organizowanego przez PTTK Wisła oraz inni sportowcy z sąsiednich miejscowości, np. Kajetan Kajetanowicz z Ustronia</p>	Ilość godzin	<p>Proponowane metody, pomoce, materiały</p> <p>„Jurek” – prezentacja filmu dokumentalnego (reż. Paweł Wysoczański), praca z mapą, burza mózgów, dyskusja.</p>	<p>Osiągnięcia ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony</p> <p>PP uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uczeń zna wybrane zagadnienia z życia himalaisty i jego powiązania z Beskidami, - zna innych wybitnych sportowców regionu. <p>PR uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna nazwiska czołowych himalaistów, - zna osiągnięcia wybitnych sportowców regionu.
---	--------------	--	---

<p>Wycieczka do Cieszyna – plan</p> <ul style="list-style-type: none"> - w drodze: Góleszów i Izba Oświęcimska KL Gollerschau, - Cieszyn: Wzgórze Zamkowe, rynek, Studnia Trzech Braci, teatr, Wenecja, most graniczny, Muzeum 4 Pułku Strzelców Podhalańskich, kościoły: Marii Magdaleny i Kościół Jezusowy, Książnica Cieszyńska. 	<p>1</p>	<p>Projekt: zabawa w przewodników. Pomoce: materiały promocyjne, przewodniki.</p>	<p>PP uczeń: - potrafi zaplanować zwiedzanie miasta uwzględniając najważniejsze miejsca i obiekty, - umie wyznaczyć trasę przejazdu do danego miasta.</p> <p>PR uczeń: - potrafi korzystać z wszelkich źródeł informacji przy planowaniu wycieczki.</p>
<p>Obowiązkowa wycieczka do Cieszyna (z ewentualnym uwzględnieniem Góleszowa – Izby Oświęcimskiej)</p>		<p>Zwiedzanie Cieszyna (oraz Izby Oświęcimskiej lub film nt. KL Gollerschau): Wzgórze Zamkowe, rynek, Studnia Trzech Braci, Wenecja, Muzeum Śląska Cieszyńskiego, most graniczny, Muzeum 4 Pułku Strzelców Podhalańskich, kościoły: Marii Magdaleny i Kościół Jezusowy, Książnica Cieszyńska, teatr.</p>	<p>PP uczeń: - zna wybrane fragmenty historii regionu, - posiada podstawowe wiadomości o wybranych zabytkach regionu i Cieszyna.</p> <p>PR uczeń: - docenia wartość historyczno-kulturową regionu.</p>
<p>Gdzie poćwiczyć?</p> <ul style="list-style-type: none"> - kluby sportowe w Wisle, - ścieżki spacerowe, - siłownie plenerowe, - przeszłość i przyszłość. 	<p>1</p>	<p>Prezentacja członków klubów sportowych, strona internetowa miasta, materiały promocyjne, wyjścia na obiekt rekreacyjny w pobliżu szkoły. Pomoce: materiały promocyjne Materiały dla nauczyciela: tekst o skoczni na Baraniej Górze, „Rocznik Wiślański” t. 4; 50 lat Klubu Sportowego w Wisle, Wisła 2003.</p>	<p>PP uczeń: - zna możliwości trenowania na terenie Wisły, np. skocznia w Malince, „Start” . PR uczeń: - docenia wartość sportu w życiu.</p>

Bibliografia

Książki i broszury:

- „Wisła u źródeł” – w poezji poetów regionalnych, wybór Jan Krop, Wisła 2009.
- 50 lat Klubu Sportowego w Wiśle, Wisła 2003.
- Adamiec Zdzisław, Jan Raszka. W pogoni za piątym kółkiem olimpijskim, Bielsko-Biała 1998.
- Barański Mirosław, Beskid Śląski. Przewodnik, Pruszków 2007.
- Bielański Ryszard, „Góra – Dolina” Adolf Pilch, Warszawa 2007.
- Biskup Juliusz Bursche (1862-1942), pod red. Renaty Czyż i Danuty Szczyпки, Wisła 2012.
- Bogumił Hoff (1829-1894) – „odkrywca” Wisły, red. Renata Czyż, Wisła, 2014.
- Bp Juliusz Bursche w Wiśle. Ślady pamięci zatrzymane w kadrze, Wisła 2018.
- Branc Irena, Kamienie z wiślańskich zboczy, Cieszyn 2006.
- Branc Irena, O czym śpiewają beskidzkie lasy, Wisła 2012.
- Branc Irena, Zerwane liście wspomnień, Cieszyn 2007.
- By pozostali w pamięci... W 75. rocznicę śmierci Michała Cieślara, ks. Władysława Pawłasa i Jana Sztwiertni, red. i oprac. Danuta Szczyпка, Wisła 2015.
- Chlebowczyk Józef, O komornikach i głodnych rokach, Katowice 1984.
- Chmiel Karol, Śpiewki znad Olzy i Wisły, Bielsko Biała 1999.
- Chmiel Karol, Śpiewnik regionalny. Pieśni i melodie cieszyńsko-beskidzkie, Bielsko-Biała 1999.
- Cieszyńskie ciasteczka, Cieszyn [2006].
- Czyż Renata, Pasek Zbigniew, Kościoły i wspólnoty religijne Wisły (Monografia Wisły, t. 3), Wisła 2008.
- Czyż Renata, Strzegąc ojców wiary, Wisła 2002.
- Dembiniok Marian, O góralach. Wałachach, Lachach i Jackach na Śląsku Cieszyńskim, Bystrzyca 2010.
- Dorda Aleksander, Mijal Leon, Rezerwy przyrody Śląska Cieszyńskiego, Ustroń 2002.
- Dorda Aleksander, VIA Natura – uroki cieszyńskiej przyrody, Cieszyn 2018.
- Drewniana architektura w Beskidach. Przewodnik turystyczny, Bielsko-Biała 2016.
- Drewniak Franciszek, Wisła. Przewodnik – trasy spacerowe, Ustroń 2009.
- Drozd Jerzy, Cieszyński śpiewnik regionalny, Katowice 1978.
- Drozd Jerzy, Dożynki cieszyńskie. Zbiór tańców śląskich, Katowice 1964.
- Drózd Jerzy, Wiązanka tańców śląskich, Wisła – Poznań 1937.
- Dzwonek Józef, Wisła w jarzmie hitlerowskim, Wisła 1988.
- Enklawa Budownictwa Drewnianego przy Muzeum Beskidzkim w Wiśle, Cieszyn 2010.
- Gawlikowska Joanna, Przeboje prozy XX wieku. Literatura światowa i najnowsza polska, Goleiszów 1997.
- Golec Józef, Bojda Stefania, Słownik biograficzny Ziemi Cieszyńskiej, t. 1-2, Cieszyn 1993-1995.
- Gont, red. Ewa Caban, Katowice 2017.
- Hadyna Stanisław, Przez okna czasu, Kraków 1993.
- Hoff Bogumił, Imko Wiselka, Wisła 2013.
- Hoff Bogumił, Lud cieszyński, jego właściwości i siedziby. Obraz etnograficzny, seria I. Górale Beskidów zachodnich, tom I. Początki Wisły i Wiślanie, Warszawa 1888 [reprint 1989].
- Hollender Henryk, Miasto książek, Cieszyn, 2010.
- Jan Sztwiertnia (1911-1940). Człowiek i dzieło w setną rocznicę urodzin, pod red. Huberta Miśki, Katowice 2012.
- Kaczmarek Ryszard, Polacy w Wehrmachcie, Kraków 2010.
- Kadłubiec Karol Daniel, Płyniesz Olzo. Monografia kultury ludowej Śląska Cieszyńskiego, Czeski Cieszyn 2016.
- Kadłubiec Karol Daniel, Raz, dwa, trzy, wychodź ty! Twórczość słowna polskich dzieci z Zaolzia, Czeski Cieszyn 1993.
- Kadłubiec Karol Daniel, Stanisław Hadyna – twórca niezwykły, Chorzów 2000.
- Kadłubiec Karol Daniel, W cieszyńskim mateczniku, Czeski Cieszyn 2015.
- Kiereś Małgorzata, 50 lat Muzeum Beskidzkiego im. A. Podzorskiego w Wiśle, Cieszyn 2014.
- Kiereś Małgorzata, Dawne rzemiosło w Beskidzie Śląskim w badaniach Andrzeja Podzorskiego, Wisła – Bielsko-Biała 1994.
- Kiereś Małgorzata, Doroczna obrzędowość w społecznościach zróżnicowanych religijnie na pograniczu polsko-czesko-słowackim. Opis etnograficzny, Cieszyn 2007.
- Kiereś Małgorzata, Strój ludowy górali wiślańskich, Wisła 2002.
- Klitała Jerzy, Martyrologium mieszkańców Ziemi Cieszyńskiej w latach 1939-1945, Cieszyn 2011.

- Kolorowy świat Wiślan. Stowarzyszenie „Grupa Twórców Wiślanie” 1991-2001. Katalog wystawy, red. Aleksandra Oczkowska, Cieszyn 2001.
- Konarzewski Dominik, Kawulok Michał, Od wsi do uzdrowiska. Dziedzictwo architektoniczne Wisły (Materiały do Monografii Wisły), Wisła 2009.
- Kopoczek Alina, Śpiewnik Macierzy Ziemi Cieszyńskiej, Cieszyn 1987.
- Kopoczek Alojzy, Instrumenty muzyczne Beskidu Śląskiego i Żywieckiego, Bielsko-Biała 1984.
- Krop Jan, Od Zameczku Habsburgów w Wiśle do Zamku - Rezydencji Prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej (Materiały do Monografii Wisły), Wisła 2007.
- Krop Jan, Sosna Władysław, Wisła miasto u stóp Baraniej Góry, Wisła 1990.
- Książka i szkoła w Wiśle w XIX wieku. 150 lat biblioteki Jana Śniegonia, pod red. Renaty Czyż i Danuty Szczyпки, Wisła 2009.
- Kuźmiński Andrzej, Od żebroczy do lejoków. Przewodnik po kuchni wiślańskiej, Leszno 2014.
- Lazar Paweł, Humoreski wiślańskie, Wisła 1999.
- Lazar Paweł, Imko Wiselka. Podanie o powstaniu Wisły. Opowiadanie dla dzieci, Cieszyn b.d.
- Legends i podania od źródeł Wisły, oprac. Monika Śliwka, Renata Czyż, Cieszyn, 2017.
- Leśne kościoły. Miejsca tajnych nabożeństw ewangelickich w Beskidzie Śląskim, Bielsko-Biała 2009.
- Łamacz Józef, Wielki nieznamy, Warszawa 1997.
- Marcinkowa Janina, Folklor taneczny Beskidu Śląskiego, Warszawa 1969.
- Maria Pilch (1912-1990). W setną rocznicę urodzin beskidzkiej pisarki, red. Renata Czyż Wisła 2012.
- Mijał Magdalena, Nadleśnictwo Wisła, Stare Babice 2013.
- Moje życie. Adam Małysz w rozmowie z Maciejem Kurzajewskim i Sebastianem Szczęsnym, Kraków 2004.
- Nad Wisłą, red. Artur Magnuszewski, Wiesław Nowicki, Warszawa [2014].
- Niedoba Andrzej, Rzeka niepokorna. Saga cieszyńska, Katowice 2018.
- Niedoba Andrzej, Stanisław Hadyna (1919-1999), Katowice 2009.
- Od źródeł Wisły. Wiersze i gawędy Wiślan, red. Aleksandra Oczkowska, Cieszyn 2000.
- Ondrusz Józef, Cudowny chleb. Podania, baśnie, opowieści cieszyńskie, Warszawa 1984.
- Ondrusz Józef, Przysłowia i powiedzenia ludowe ze Śląska Cieszyńskiego, Czeski Cieszyn 1954.
- Osobliwości i atrakcje przyrodnicze „Beskidzkiej 5”, red. Aleksander Dorda Cieszyn, 2009.
- Osobliwości szaty roślinnej województwa bielskiego, Poznań 1998.
- Pasterstwo w Karpatach. Tradycja a współczesność. Szkice, Warszawa – Wadowice 2013.
- Paweł Steller. Życie i twórczość, t. 1-2, Katowice 2006.
- Pilch Jerzy, Bezpowrotnie utracona leworęczność, Kraków, 2007.
- Pilch Jerzy, Dziennik, Warszawa, 2012.
- Pilch Jerzy, Inne rozkosze, Warszawa 2012.
- Pilch Jerzy, Moje pierwsze samobójstwo, Warszawa, 2006.
- Pilch Maria, Wisła naszych przodków, Wisła 1979.
- Pilch Maria, Ze starej Wisły, Bielsko-Biała 1986.
- Podręcznik dobrych praktyk pasterskich, red. Zbigniew Wilczek, Będzin 2015.
- Popiołek Kazimierz, Historia Śląska od pradziejów do 1945 roku, Katowice 1972.
- Potrawy regionalne Wisły i Śląska Cieszyńskiego, pod red. Marii Maciejczek-Madej, Wisła 1996.
- Procner Jan, Od kuczy do zómku. Dzieje gospodarstw i budynków mieszkalnych w Wiśle, Wisła 2017.
- Protokoły Wydziału Gminnego Wisły 1885-1919 (Źródła do dziejów Wisły, t. 1), wstęp i oprac. Danuta Szczyпка, Wisła 2011.
- Protokoły Wydziału Gminnego Wisły 1919-1934 (Źródła do dziejów Wisły, t. 2), wstęp i oprac. Danuta Szczyпка, Wisła 2016.
- Przepisy ze starych zeszytów czyli co gotowali uczniowie w wiślańskim „Patelnioku”, Wisła 2006.
- Rosner Edmund, Beskidzkie ścieżki pisarzy. Szkice literackie, Katowice 1982.
- Rosner Edmund, Cieszyńskie okruchy literackie, Cieszyn 1983.
- Rośliny rezerwatu Białej i Czarnej Wiselki, Wisła 1987.
- Schirmeisen Bernard, Coś niecoś o dolinie Wisła Malinka, Wisła Malinka 2001.
- Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego, pod red. Jadwigi Wronicz, Ustroń 1995, wyd. 2, 2010.
- Spyra Janusz, Śląsk Cieszyński w okresie 1653-1848 (Dzieje Śląska Cieszyńskiego od zarania do czasów współczesnych, t. 4), Cieszyn 2012.
- Spyra Janusz, Wisła. Dzieje beskidzkiej wsi do roku 1918 (Monografia Wisły, t. 2), Wisła 2008.

Szafranec Lech, Paweł Steller, Katowice 1980.

Szałaństwo w Beskidach, red. Leszek Richter, Jan Szymik, Czeski Cieszyn 2005.

Szczypka Danuta, mjr Adolf Pilch (1914-2000) – cichociemny z Wisły, Wisła 2015.

Szczypka Danuta, Pylypenko-Czeczor Alicja, Wisła. Dzieje miejscowości w latach 1918-1945 (Monografia Wisły, t. 4), Wisła 2017.

Szczypka Danuta, Z dziejów spółdzielczości. 60 lat Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Wiśle, Wisła 2005.

Szturc Włodzimierz, Żywobyci, Wisła 2015.

Szymiczek Franciszek, Walka o Śląsk Cieszyński w latach 1914-1920, Katowice 1938 [reprint Katowice 1990].

Szymik Jan, Doroczne zwyczaje i obrzędy na Śląsku Cieszyńskim, Czeski Cieszyn 2001.

Środowisko przyrodnicze Wisły (Monografia Wisły, t. 1), Wisła 2007.

Tradycje wiślańskiego szkolnictwa (1783-1983), Wisła 1986.

Transgraniczne tradycje kulinarne, Skoczów [2010].

Tumidańska Sylwia, Tydzień Kultury Beskidzkiej w Wiśle. Jubileuszowe wydanie z okazji 50-lecia TKB w Wiśle, Wisła 2013.

Valis-Schyleny Stanisława, Zachowane w pamięci. Ludzie wiślańskiego „Zacisza”, Wisła 1995.

W kuchni cieszyńskiej krainy. Przepisy uczestników konkursu 2011-2014, Skoczów [2015].

Wędruj z nami Beskidami z Owcą Plus i pasterzami. Współczesne pasterstwo górskie w Beskidzie Śląskim i Żywieckim. informacje, wydarzenia, atrakcje turystyczne, red. Maria Kohut, Piotr Kohut, Koniaków [2015].

Wilczek Zbigniew, Zespoły leśne Beskidu Śląskiego i zachodniej części Beskidu Żywieckiego na tle zbiorowisk leśnych Karpat Zachodnich, Katowice 1995.

Wisła – Julianowi Ochorowiczowi w 150. rocznicę urodzin. Materiały z sympozjum, które odbyło się 16 października 2000 r., red. Teresa Łączyńska, Wisła 2001.

Wisła [1593]-1993. W czterechsetlecie powstania miejscowości, red. Waław Gojniczek, Idzi Panic, Cieszyn [1993].

Wisła w drodze do niepodległości, [Wisła 2018] (katalog wystawy).

Wiślanie we wsi Ostojićevo (Banat, Serbia). Historia – język – kultura, red. Renata Czyż, Danuta Szczypka, Wisła 2010.

Wołoskie dziedzictwo w Karpatach. Konferencja Naukowo-Techniczna, Istebna 2007.

Wyrchzadeczka. I Stacja Terenowa Karpackiego Banku Genów im. Profesora Janusza Sambora, Wisła 2014.

Zabytki Wisły w twórczości wiślan, [Wisła – Cieszyn 2006].

Zacni Wiślanie. Słownik biograficzny, część I, red. Teresa Łączyńska, Wisła, 2000.

Zbiór przepisów potraw regionalnych województwa śląskiego, pod red. Hanny Szymanderskiej, Katowice 2011.

Zwardoń Urszula, Karpińska Renata, Wiewióra Dorota, Tradycje kulinarne Cieszyna, Cieszyn 2004.

Artykuły z czasopism:

Czyż Renata, Święto Gór czyli Tydzień Gór w Wiśle w świetle relacji prasowych, „Rocznik Wiślański”, t. 7, Wisła 2015, s. 30-40.

Czyż Renata, Wakacyjny Instytut Sztuki w Wiśle (1937-1939), „Rocznik Wiślański” t. 3, Wisła 2011, s. 39-48.

Kawulok Michał, Artur Cienciała – życie i działalność artystyczna, „Rocznik Wiślański”, t. 5, Wisła 2013, s. 66-84.

Marcol Katarzyna, W co się bawią dzieci? Tradycja i nowoczesność w folklorze dziecięcym, „Rocznik Wiślański” t. 3, Wisła 2011, s. 49-58.

Nagroda od swoich, „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, 21.11.2008, nr 47.

Nie jestem jajczarem literackim. Rozmawia Anna Góra, „Gazeta Wyborcza” 2001, z 2.11.2001, s. 26.

Pozostanie synkiem z Wisły, „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 2002, nr 43 z 25.10.2002, s. 9.

Szczypka Danuta, Jak Wisła miastem się stała, „Rocznik Wiślański” t. 4, Wisła 2012, s. 49-54.

Szczypka Danuta, *Miała własne, ustalone poglądy na temat ludzkiego postępowania...* – diakonisa Anna Szalbot „Rachela”, „Rocznik Wiślański” t. 5, Wisła 2013, s. 44-58.

Szczypka Danuta, Paweł Raszka (1848-1927) – wójt wiślański, „Rocznik Wiślański” t. 6, Wisła 2014, s. 50-63.

Szczypka Danuta, Udział Jana Bujaka z Wisły w początkach polskiego ruchu narodowego na Śląsku Cieszyńskim, „Rocznik Wiślański” t. 1, Wisła 2009, s. 23-34.

Szczypka Danuta, Wisła podczas I wojny światowej i jej skutki dla mieszkańców, „Rocznik Wiślański” t. 10, Wisła 2018, s. 24-36.

Szczypka Danuta, Życie i działalność Bogdana Hoffa – niestrudzonego orędownika Wisły, „Rocznik Wiślański”, t. 7, Wisła 2015, s. 72-84.

Szlaur-Bujok Maria, Ferdynand Pustówka (1894-1965) – nauczyciel i folklorysta z Malinki, „Rocznik Wiślański” t. 9, Wisła 2017, s. 67-76.

Szlaur-Bujok Maria, Jan Sztwiertnia – człowiek i dzieło, „Rocznik Wiślański” t. 3, Wisła 2011, s. 66-76.

Szlaur-Bujok Maria, Początki opieki medycznej w dawnej Wiśle, „Rocznik Wiślański”, t. 5, Wisła 2013, s. 7-12.

Szlaur-Bujok Maria, *W szlachetnym, isticie góralskim uporze dążył do doskonalenia się* – szkic do portretu Jerzego Drozda, „Rocznik Wiślański” t. 10, Wisła 2018, s. 65-73.

Szlaur-Bujok Maria, Wiślańskie tradycje muzyczne, „Rocznik Wiślański”, t. 5, Wisła 2013, s. 19-26.

Świat według Pilcha, Rozmawiała Halina Kluz, „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1999, nr 16 z 23.04.1999, s. 6.

Złote „Źródła Wisły” dla Jerzego Pilcha, „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 2006, nr 31 z 4.08.2006, s. 9.

Gazety:

„Dziennik Zachodni”

„Echo Wisły”

„Gazeta Jubileuszowa Samorządu Szkolnego Szkoły Podstawowej nr 3 w Wiśle”, red. Halina Brodzka, Wisła 1996.

„Głos Ziemi Cieszyńskiej”

„Informator Miejski Wisły”

„Kalendarz Beskidzki”

„Kalendarz Cieszyński”

„Przyrodnik Ustroński”

Filmy:

Dopisani do listy Schindlera / Added to Schindler's List, reż. Gustaw Szepke, Eurofonia G.S / Polandia Film, 2014 (płyta DVD).

Jurek, reż. Paweł Wysoczański, TVP Instytucja Filmowa Silesia Film, 2014 (dostępny na stronie https://vod.tvp.pl/video/jurek_jurek,27458953).

Latem i zimą Wisła z całą rodziną, Wiślańskie Centrum Kultury i Informacji (płyta DVD).

Leśne impresje z Wisły, Nadleśnictwo Wisła / Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Istebnej Dzielcu, 2004 (płyta CD).

Leśne kościoły, reż. Irminda i Piotr Pizoniowie (Chrześcijańska Telewizja Internetowa) na stronie <https://www.youtube.com/watch?v=gJ-FLIrKTS-c>).

Muzyka i cisza, reż. Drzazga Dagmara, TVP Instytucja Filmowa Silesia Film, 2013 (płyta DVD).

Zespół „Wisła” z Wisły, Studio DR 2011 (płyta DVD).

Nagrania:

Grupa Śpiewacza „Czernianie” (płyty CD) i inne nagrania prezentujące pieśni i instrumenty ludowe.

Od źródeł Wisły. Wiersze i gawędy Wiślan, Stowarzyszenie „Grupa Twórców Wiślanie” (płyta CD dołączona do książki).

Sztwierznia Jan, Szałańnicy. Opera ludowa, Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Cieszyńskiej, Katowice 2011 (płyta CD).

Sztwierznia Jan, Szałańnicy. Opera ludowa, Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk” (trailer 6,42 minut dostępny na stronie <https://www.youtube.com/watch?v=gJvX226HyB4>).

Strony internetowe:

www.archeoparkchotebuz.cz/pl/

<https://www.slaskiesmaki.pl/Pokaz/514528/tradycje-kulinarne-beskidow-i-slaska-cie>

<https://zwiejskiegoogrodka.wordpress.com/snycerstwo/>

<https://zwiejskiegoogrodka.wordpress.com/malarstwo-na-szkle/>

<http://owca-plus.pl/przykladowa-strona-owca/salasz/>

<http://www.wisla.pl/turysta/attractions/culturetype>

<http://www.beskidslaski.pl/Wisla/historia.html>

https://pl.wikipedia.org/wiki/Skocznia_narciarska_im._Adama_Ma%C5%82ysza_w_Wi%C5%9Ble

<http://www.wisla.katowice.lasy.gov.pl/sciezki-przyrodnicze>

<http://wisla.luteranie.pl/parafia/historia/>

<http://www.poland24h.pl/atrakcje/Wisla-1581,6.html>

<https://www.szlaki.net.pl/wisla.php>

<https://www.youtube.com/watch?v=gJFLIrKTS-c>

<http://edus.ibrbs.pl/>

<http://wisla.pl/mieszkaniec>

http://biblioteka.wisla.pl/?page_id=38

<http://www.slownik.kc-cieszyn.pl/index.php/content,592/>

<http://mapaobrzędowa.pl/mapa/>

Spis treści

Wstęp	3
Założenia programowe	4
Cele kształcenia	4
Procedury osiągania celów	5
Sposób oceniania pracy ucznia	6
Ewaluacja programu	7
Rozkład materiału	
Klasy 1-3	8
Klasa 4	10
Klasa 5	15
Klasa 6	22
Klasa 7	28
Bibliografia	36